Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

A. P. Tuxen.

Generalkrigskommissær
Christian de Tuxen

Generalkrigskommissær, Generalauditør og Generalmajor Christian de Tuxen, Christian VI. Spion og Swedenborgs Ven.

Af **A. P. Tuxen.**

For at kunne afværge en Fare er det nødvendigt at kende den; for at værne om Statens Sikkerhed maa Regeringen skaffe sig Kendskab til Forholdene i Nabolandene og ikke blot i dem, men i alle de Lande, som paa en eller anden Maade kan faa Betydning for eget Lands Ve og Vel. Foruden den store Stab af Diplomater med officielle Hjælpere, hvem dette Hverv er overdraget, benytter Regeringerne en Mængde Agenter, der ad mer eller mindre skjulte Veje søger at komme i Besiddelse af de Oplysninger, som man ikke ad officiel Vej kan faa fat paa. De Midler, man maa anvende ved dette underjordiske Arbejde, er ikke altid særlig fine, og de Personer, der udfører det, nyder sjælden nogen høj Grad af Agtelse hos deres Arbejdsgivere og udsætter sig for alvorlig Fare ved Varetagelsen af deres Hverv; men der er dog nogle, der forstaar at balancere saa behændigt mellem Foragten fra den ene og Farerne fra den anden Side, at de erhverver sig deres Ofres Venskab og deres Foresattes Agtelse. Til dem hørte den Mand, af hvis Levnedsløb her skal gives en Fremstilling; hans Navn og hans fine Titler vidner om, at Kongerne var ham bevaagne, og dog fandt han sig ikke tilstrækkelig paaskønnet, hvad der — set fra et personalhistorisk Standpunkt — maa betragtes som et Held; de vigtigste Kilder til hans Historie er nemlig hans Beklagelser over ikke at have opnaaet de Belønninger, som han mente at have fortjent. Det skal dog straks tilføjes, at hans Udtalelser, som paa mange Punkter kan kontroleres, har et særdeles paalideligt Præg og gør Indtryk af at være ret objektive.[1])

[1]) De Aktstykker, som vil blive citerede i det følgende, findes næsten alle i Rigsarkivet, dels under »Indkomne Sager til Kronprinsen«, dels i Gehejmeregistraturen, i russiske Gesandtskabsrelationer og i Korffs Papirer, i Bestallingsprotokollerne, Partikulærkassens Regnskaber og i Overkrigssekretærens Arkiv. Under $^{6}/_{12}$ 1788 indsendte Christian de Tuxen en udførlig Supplik til Kronprinsen, bilagt med Afskrifter af tidligere Ansøgninger til Kongen, til Kronprinsen og forskellige Ministre, af disses Svar, af Breve til nogle russiske Stormænd, af Rapporter over udførte Hverv og endelig af en ret udførlig Fremstilling af »mit Levnedsløb og overdragne Hverv, indsendt 1786 til H. E. Statsminister Grev Bernstorff«. Af temmelig ringe Værd er de Optegnelser, hans Sønnedatter, Admiralinde Louise Charlotte Müller ($^{9}/_{10}$ 93—$^{10}/_{2}$ 83), har efter-

Christian Møller Friis, der først i 1749 fik Navnet de Tuxen, kom til Verden i Skanderborg den 17. Decbr. 1713. Hans Fader, Palle Møller,[1]) havde ved Salten Aa, hvor Katrinedal Vandmølle nu ligger, anlagt en Fabrik for Knive, Leer, Søm og andet Jærnkram. I 1716 omdannede han den nu forsvundne Bryrup Mølle til et lignende Etablissement, Møllersdal, som ved Privilegium af 1730 udvikledes til et Kobberværk; Virksomheden, der efter den Tids Forhold var ret betydelig og skal have beskæftiget henved 100 Arbejdere, nedlagdes 1767, 10 Aar efter Møllers Død.[2]) Moderen hed Ide Sejdelin og var ældste Datter af Slotspræst paa Skanderborg Nicolai Jørgensen Seidelin[3]) og Hustru, Cathrine Hansdatter Sundorph.[4]) I en meget tidlig Alder blev Drengen sendt til Sommersted Præstegaard i Sønderjylland, hvor Præsten, Peder Wøldike, og efter hans Død (1725) hans Søn og Eftermand af samme Navn opdrog en Del unge Mennesker, som de demitterede til Universitetet. De mest bekendte blandt disse var den senere Biskop Andreas Wøldike og dennes Broder Marcus, der blev teologisk Professor ved Københavns Universitet; de var begge Sønner af den ældste af de nævnte Præster.[5]) I sin Selvbiografi betegner Christian Møller Friis Privatgymnasiet i Sommersted som »en haard Skole med en dum og bedrøvelig Opdragelse«; men Dommen er vist for stræng; Undervisningen var næppe daarligere end i de bedste af den Tids, ganske vist efter vore Begreber slette, Latinskoler; Præsterne Wøldike var velstuderede Mænd, og deres Elever hævdede sig med Glans ved Hjemlandets og fremmede Universiteter; men Undervisningen foregik paa Tysk og i tysk Aand.

I 1727 blev Christian Møller immatrikuleret som Student ved Københavns Universitet;[6]) skønt Matriklen angiver hans Alder til 17 Aar, var han kun 14 Aar gammel. Han gennemførte det teologiske Studium; men da han i 1732 havde holdt sin Demisprædiken, lod Faderen ham gennem Professor Wøldike vide, at han maatte sejle sin egen Sø, hvis han, som han havde slaaet paa, opgav Teologien.[7]) I 3 Aar hutlede han sig saa igennem saa godt

ladt; de er et typisk Exempel paa Familietraditioners Upaalidelighed. Hun véd f. Eks. ikke bedre, end at hendes Farfader var Rektor ved Helsingørs Latinskole og Søn af en Præst i Jylland, der hed Møller.

[1]) F. o. 1677, d. 1757.

[2]) E. Fischers Afhdlg. i Saml. til jysk Hist. o. Topogr. 3. I. S. 140 ff.

[3]) F. 1666; d. $^{12}/_{7}$ 1737.

[4]) F. c. 1659, begr. $^{11}/_{11}$ 1757.

[5]) Dsk. Biogr. Lex. B. 19. S. 253 f. og 257 f.

[6]) Univ. Matr. II. S. 491.

[7]) I »New Jerusalem Magazine« 1790 S. 264 f. udtaler han, at paa Grund af den Maade, hvorpaa han havde lært Religion, var han bleven mere angst for Gud end for Djævlen; Trosartiklerne forargede ham, og han var stærkt betaget af Voltaire.

han kunde, søgte at erhverve sig de Kundskaber, han manglede, og arbejdede bl. a. som Volontør i Generalpostamtet. Endelig fik han i 1735 Ansættelse som Kopist i det nylig oprettede General-Landets- Økonomi- og Kommercekollegium; men Gagen var saa ringe, at han ikke kunde leve af den. En Officer raadede ham til at søge det ledige Embede som Garnisonsauditør i København. Han fulgte Raadet og bad et Par af sine Venner, Sigismund Vilhelm v. Gähler[1]) og Gotthardt Albert Braem,[2]) om at anbefale ham til Overkrigssekretæren (Krigsministeren), General Poul Løvenørn.[3]) Gähler sagde ligefrem Nej, og Braem raadede ham til at skrive en versificeret Ansøgning, som han paatog sig at overlevere Generalen. Den joviale Herre morede sig over den uøvede Digters Lovprisning af sig selv og udtalte sig venligt overfor Overbringeren. Møller Friis søgte saa Lejlighed til personligt at gøre Overkrigssekretæren sin Opvartning, men, da Løvenørn var syg, blev han ikke modtaget. Braem raadede ham saa til at takke for de venlige Udtalelser i danske Vers; disse gjorde lige saa megen Lykke hos Generalen som de foregaaende; men de vakte Forargelse andet Steds og »en høj Minister nedsatte en Gehejmekommission, hvortil Generalfiskalen blev kaldet for at afgøre, om denne Charteque skulde anses som Paskvil«. Der blev dog ikke rejst Sag; men han maatte træde ud af Kommercekollegiet og »blev sværtet hos det kongelige Herskab«. Løvenørn derimod »overvældede ham med Naade og Høflighed«, gav ham frit Bord i sit Hus og indbød ham til sine smaa intime Soupéer, hvor hans traf sammen med Admiral Rosenpalm, Grev Christian Lerche, General Pretorius og andre af Generalens gamle Venner samt med hans yngre Protégéer, Sigismund v. Gähler og Henrich Wegner, Holbergs Henrik, hvem han havde kaldt over fra det lille Postmesterembede i Aarhus og ansat som Kancellist i Krigskancelliet.[4]) Løvenørn vilde gerne ansætte Møller Friis som Auditør, naar den omtalte Undersøgelse var endt, men da det trak ud dermed, søgte han at faa ham anbragt som Legationssekretær i London eller Petersborg; Oversekretær i Tyske Kancelli (Udenrigsminister) Schulin gav gode Løfter, men herved blev det. For at give den unge Mand noget at leve af, ansatte Løvenørn ham i 1739 som Regimentskvartermester ved det nyoprettede Slesvigske Nationalregiment og gav ham en varm Anbefaling, idet han udtalte at han, paa Grund af at han beherskede baade det danske og det tyske Sprog, var særlig skikket til at beklæde netop denne Stilling. Obersten takkede

[1]) F. $^{20}/_{10}$ 1706, d. $^{28}/_{12}$ 1788. Overpræsid i Altona.
[2]) F. $^{11}/_{2}$ 1710, d. $^{17}/_{1}$ 1788. Gehejmeraad og Præsident i København.
[3]) F. $^{5}/_{4}$ 1786, d. $^{27}/_{2}$ 1740.
[4]) A. P. Tuxen: P. V. Løvenørn, Kbhvn. 1924, S. 287 f.

Generalen for den dygtige unge Mand, der var sendt ham: »Blot han nu kan leve af sit Embede; thi som jeg er han rig paa Haab, men blutarm an Geld«.[1]) Længe blev den nye Regimentskvartermester ikke i Slesvig; henimod Slutningen af 1739 fik han et Brev fra Løvenørn, der opfordrede ham til at tage Orlov til København, hvor han haabede at kunne give ham en god Ansættelse; han rejste straks, men da han ankom til Hovedstaden, var Generalen dødssyg og den 27. Febr. 1740 udaandede han. Det blev ikke sidste Gang, at et Dødsfald ødelagde Møller Friis' Fremtidsudsigter.

Han opgav nu den militære Karriere, men blev gennem sin Oberstløjtnant, Conrad Greve af Ahlefeldt Eskilsmark[2]), sat i Forbindelse med Grev Otto Didrik Schack til Schackenborg,[3]) der tilbød ham en Stilling som Overinspektør over hans Godser. Han modtog Tilbudet med Glæde og giftede sig 8. Marts 1741 med sin Forlovede, den 19-aarige Christiane Elisabeth Hørning,[4]) Datter af Kammerraad Andreas Jørgensen Hørning, der havde været Amtsforvalter i København og var død 5. Aug. 1733 paa Vejen til Guinea, hvor han skulde være Guvernør.[5]) Han var gift med Cathrine Sophie,[6]) Datter af Justitsraad Severin Rasmussen[7]) og dennes Hustru Sophie Amalie Tuxen,[8]) eneste Datter af den fra Carl Gustavsfejden berømte Lorenz Tuxen. Om ham og hans Bedrifter vidste Christiane Hørning god Besked; hun var ganske vist kun 8 Aar gammel, da Mormoderen døde, men hendes Moder havde sat hende grundigt ind i Sagerne, og hendes Mand interesserede sig levende for Hustruens Slægt.[9])

Fremtiden saa lys og lovende ud for det unge Par; Grev Schack og hans Hustru udtalte, at Overinspektøren og hans unge Brud altid skulde være velkomne hos dem, der levede saa ensomt, og

---

[1]) Overkrsekr. til Ob. Dehn $^{19}/_{5}$ 39; Ob. Dehn til Overkrsekr. $^{24}/_{10}$ 39.

[2]) F. $^{1}/_{12}$ 1705, d. $^{16}/_{3}$ 1786. Gen. af Inf.

[3]) F. $^{19}/_{2}$ 1710, d. $^{7}/_{10}$ 1741, g. 1731 m. Anna Ernestine Frederikke v. Gabel (1714—1748).

[4]) F. $^{23}/_{2}$ 1722, d. $^{27}/_{3}$ 1796.

[5]) Bobé: »Fra den Reventl. Familiekr. VI. S. 525.

[6]) F. 1696, d. 1769.

[7]) F. o. 1658, d. $^{10}/_{1}$ 1727.

[8]) F. 1658, d. 1730; 1. Gang gift med den i 1681 afdøde Kgl. Fiskemester Heinrich Meincke.

[9]) Skønt Lorenz Tuxen havde staaet i livlig Forbindelse med sin Fætter, Sognepræst Søren Pedersen Tuxen, fra hvem den nu blomstrende Slægt Tuxen nedstammer, synes deres Efterkommere ganske at have tabt Forbindelsen med hinanden, hvad der er saa meget mærkeligere, som Hr. Sørens Datter, Sophie Margrethe, efter Faderens Død kom i Huset hos Sophie Amalie Tuxen. Først i 1895 lykkedes det mig at konstatere det ganske glemte Slægtskabsforhold mellem Slægterne Tuxen og de Tuxen (Pers. Tidsskr. 3. V. S. 260 ff.)

Stillingen var baade interessant og vellønnet; men Herligheden fik en brat Ende. Den 7. Oktbr., lige som Møller Friis skulde begynde sin Virksomhed, døde Greven; hans Stifmoder Anne Sophie, f. Komtesse Rantzau[1]), »hvem jeg ikke kunde drage i samme Reb med uden at handle mod min Samvittighed, drev sine Intriger saa vidt, at jeg maatte tage Afsked«. Atter et skæbnesvangert Dødsfald! Dèr stod nu den unge Mand, uden Stilling, med en frugtsommelig Hustru og en Gæld paa 2000 Rdl. Han rejste saa til København, hvor Grev Berckentin,[2]) der nylig var bleven Gehejmeraad i Konseillet og Direktør i det Kollegium, hvor Møller Friis havde været Kopist, tog sig af ham og sendte ham til Norge med Baron Beust,[3]) der skulde inspicere de derværende Saltværker. Det blev en ganske fornøjelig Rejse; Baronen var yderst elskværdig mod sin Ledsager og lovede at lægge sig i Selen for ham; men foreløbig blev det materielle Udbytte kun ringe, Rejseomkostningerne blev ikke engang betalte, og, skønt Friis bragte sig selv i Erindring ved enhver Vakance, var »Naadens Dør altid lukket«. Den 9. Maj 1742 fødtes den første Søn, der efter Farfaderen fik Navnet Palle, og som kom til at gøre sin Fader mange Sorger, som denne rigtignok selv havde forskyldt.

I 1741 ægtede Christiane Hørnings lidt ældre Søster, Sophie Amalie,[4]) den russiske Adelsmand Adam Olsufiew, der dengang var Attaché ved det russiske Gesandtskab i København, men som ved sin Død 1785 var Gehejmeraad, Ridder, første Senator, og Kabinetsminister, og dette Svogerskab fik stor Betydning for Møller Friis. I 1740 havde Baron Joh. Albr. Korff afløst Alexeï Bestuscheff som russisk Gesandt ved det danske Hof, og her forblev han til sin Død 1766, idet han dog fra 1746—1748 var Minister i Stockholm. Han var ikke velstemt mod Danmark og optraadte, særlig i Begyndelsen, ved adskillige Lejligheder ret brutalt. Han var misfornøjet med, at hans Attaché havde giftet sig ind i en dansk Familie, men kom snart til at synes godt om den unge Frue og endnu bedre om hendes Søster og Svoger, hvem han tænkte paa at skaffe Ansættelse i Rusland, da han ikke kunde komme an herhjemme. Møller Friis havde imidlertid lovet sin Hustru, der gennem sin Søster havde faaet Nys om Sagen, ikke at tage mod et saadant Tilbud uden hendes Samtykke; hun vidste, at

[1]) F. $^{4}/_{9}$ 1689, d. $^{28}/_{9}$ 1760.

[2]) Chr. Aug. Berckentin, Greve, f. $^{8}/_{12}$ 1694, d. $^{2}/_{7}$ 1758.

[3]) Joach. Fr. v. Beust, f. 1696, var kurpfalzisk Oversaltminedirektør og Gehejmeraad, da han i 1737 indkaldtes til Danmark for at overtage Driften af samtlige Saltværker i Monarkiet; 1739 blev han Generaldirektør og Gehejmeraad, 1757 Gesandt i den nedersachs. Kreds. Død i Eisenach $^{26}/_{3}$ 1751 (L. Bobé: Rev. Pap. VI. S. 590).

[4]) F. $^{2}/_{3}$ 1721, d. 1751.

Frederik III og Christian V havde givet Lorenz Tuxen en skriftlig Forsikring om, at hans Æt kunde gøre sikker Regning paa kongelig Naade og Beskyttelse, saa længe det Oldenborgske Hus regerede i Danmark;[1]) Dokumentet var ganske vist gaaet op i Luer sammen med hendes Forældres og Mormoders Formue ved Københavns Ildebrand 1728; men det kunde dog maaske være heldigt, om Kongen blev mindet herom, og hendes Onkel besad et Manuskript, som bekræftede hendes Paastand. Friis begav sig da op til Overhofmarskalk Reitzenstein[2]) og præsenterede ham en Supplik, hvori han blandt andet beraabte sig paa, at Gehejmeraad Beust havde lovet at skaffe ham Ansættelse; men da Overhofmarskalken havde faaet at vide, hvem Ansøgeren var, sagde han, at han ikke maatte modtage nogen Memorial fra ham. Harmdirrende erklærede Supplikanten, at en ildesindet Person maatte have bagvasket ham; ingen kunde bevise, at han havde begaaet nogen uædel Handling eller opført sig slet. Reitzenstein lovede saa at forelægge Kongen Sagen, og næste Dag meddelte han, at Hs. Majestæt tillod ham at indsende Ansøgninger baade gennem Departementet og gennem Overhofmarskalken; det gjorde han, men Resultatet blev stadigt negativt. Træt og ked af det hele tog han saa imod et Tilbud fra Korff om Ansættelse ved Regeringen i Kiel eller som russisk Resident i Lybæk, og der blev aabnet Forhandlinger med Storkansler Bestuscheff herom.[3])

Saaledes stod Sagerne, da Møller Friis en Dag hos Olsufiew saa den preussiske Chargé Heusinger[4]) staa i en Vinduesfordybning i ivrig Samtale med den sachsiske Legationssekretær; han lyttede og hørte Preusseren sige, at hans Herre og Kejserinden af Rusland havde sluttet en Alliance,[5]) der vilde overraske de andre Hoffer, ogsaa det danske. Møller Friis meddelte sin Husvært og Ven, Prokurator Lowson,[6]) hvad han havde hørt, og denne, der selv gav sig lidt af med Spionage, raadede ham til at meddele Hoffet den interessante Nyhed, og tilbød selv at overbringe den i hans Navn; det gjorde han da ogsaa, og Overkammerjunker v. d. Lühe[7])

---

[1]) I 1670 blev der tilsagt Lorenz Tuxens Søn, Christian, en aarlig Pension paa 500 Rdlr. (Sjæll. Tegn. $^{14}/_{9}$ 1670).

[2]) Joh. Christoph v. Reitzenstein, f. $^{26}/_{5}$ 1698, d. $^{27}/_{4}$ 1767.

[3]) Alexeï Petrowitsch Bestuscheff-Rjumin havde været russisk Gesandt i København fra 1734—1740 og blev derefter Minister; Kejserinde Elisabeth gjorde ham i Dcbr. 1741 til Kansler.

[4]) Daniel Ehrenfried v. Heusinger, f. 1693, d. 1766.

[5]) Se herom J. G. Droysen: Gesch. d. preuss. Politik, 5. Del, 1. Bind, S. 46. f.

[6]) Andreas Lowson, f. 1704, d. 1758. Dsk. biogr. Lex. B. X. S. 406.

[7]) Volrad August v. d. Lühe, f. 1705, d. 1778. Dsk. biogr. Lex. B. X. S. 502 f.

der var maître des requêtes«, bragte Meddelelsen til Kongen, der forelagde den for sit Konseil; men Schulin erklærede imidlertid, at det var løs Tale. Da Sandheden nogle Uger efter kom for Dagen, sendte Kongen sin højt betroede Kammertjener og Kabinetssekretær Schrøder[1]) til Møller Friis med 200 Speciesdukater og Paalæg om at udspionere Baron Korff og i direkte Breve meddele Kongen hans Ord og Gerninger, hvor betydningsløse de end kunde synes at være. Schrøder, og i hans Fraværelse den anden Kammertjener, skulde besørge Korrespondancen. Møller Friis frabad sig den farlige Kommission hos en Mand, der havde vist sig som hans Ven og Velgører og tilføjede, at han var ganske uskikket til dette Hverv, da han »ved Guds Naade af Naturen var ærlig, taknemlig, aabenhjærtig og uden Svig.« Schrøder maatte gaa med uforrettet Sag, og Madame Møller Friis takkede Gud for, at hendes Mand havde været saa standhaftig; men 2 Dage efter kom Fristeren igen, ringlede med Dukaterne og sagde, at Kongen ikke havde taget Afslaget ilde op, men mente at have Ret til at paalægge sin Arveundersaat et saadant Hverv; til Gengæld forsikrede han ham om sin Naade for ham selv og hans Familie, tilsagde ham et anstændigt aarligt »Gehalt« og lovede ham Forfremmelse. Han udbad sig nu 24 Timers Betænkningstid, raadførte sig med sin Hustru, som »havde faaet en skarp Forstand, megen Forsigtighed og Diskretion samt skarp Dømmekraft af Vorherre«, og de blev enige om, at man burde gaa den Vej, Himlen havde anvist; den viste sig siden at være tornestrøet og farlig for ham, Hustru og Søn; men han synes hele Livet igennem at have været fast overbevist om, at Vejen var hæderlig, og at han aldrig havde handlet ilde hverken mod dem, han udspionerede, eller mod dem, han arbejdede for, men at han havde tjent sin Konge og sit Fædreland som en ærlig Mand. Han modtog Pengene, og fra 1742 og næsten lige til sin Død, i samfulde 50 Aar, var han hemmelig politisk Agent.

For Christian VI var det af største Betydning at kende Ruslands Planer, der i 1742 var i Krig med Sverig, som blev saa haardt trængt, at det i September maatte rømme hele Finland. Da Kong Frederik af Sverig var gammel og barnløs, var Tronfølgerspørgsmaalet aktuelt, og baade i Danmark og i Sverig var der nogen Stemning for Tilvejebringelsen af en Personalunion mellem de nordiske Riger under den danske Konge. Svenskerne turde dog ikke støde Kejserinden af Rusland, der havde taget sin Søstersøn, den lille gottorpske Hertug, Carl Peter Ulrik, under sine Vinger; da han tillige var Sønnesøn af den nys afdøde Dronnings Søster, var hans Udsigter ikke daarlige. I Vinteren 1741—42 havde Korff uden

[1]) Joh. Chr. Schrøder, g. 1744 m. Abigael Luja, var 1755 Etatsraad.

Held arbejdet for, at Rusland og Danmark som Fælleskandidat skulde opstille Carl Peter Ulrik, der skulde ægte Kong Christians Datter, Prinsesse Louise[1]); den 5. Novbr. 1742 valgte de svenske Stænder i deres Nød og Vaande Hertugen til Tronfølger i det Haab derved at vinde Kejserinden; men denne havde lige forinden valgt ham til sin Efterfølger, og han var gaaet over til den græske Kirke. Saa var hans Kandidatur opgivet; men den danske Kronprins Frederiks Chancer var ikke bleven stort bedre; Frankrig saa ham nødigt paa Sverigs Trone, og Kejserinden af Rusland interesserede sig levende for Carl Peter Ulriks Fætter, Adolf Frederik af Holsten.

Møller Friis gik grundigt til Værks, da han først havde paataget sig Hvervet; han begyndte med at studere Korffs Karakter og »smigre hans Faiblesser«; i Løbet af et Par Uger vandt han Baronens fulde Tillid og kunde give Kongen »et plausibelt Haab om hans Følelsers Forandring«; hidtil havde den russiske Gesandt og det danske Hof hadet hinanden af et godt Hjærte. Foreløbig mærkede man nu ikke noget til, at Korffs Følelser var bleven blidere, men Møller Friis vandt Terræn, og med faa Dages Mellemrum bragte hans flittige Pen Oplysninger om, hvor Gesandten færdedes, hvem han modtog o. s. v., og i Begyndelsen af Nvbr. 1742 kunde han levere Kongen en Kopi af den russiske Envoyés Skrivelse til Kejserinden af 30. Oktbr., der efterfulgtes af mange, mange flere; Spillet fortsattes i en lang Aarrække, stadig uopdaget; det vil sige, Korff vidste godt, at han blev udspioneret, og at hans Breve blev brudte;[2]) det var jo dengang Brug i alle Lande, men han var ikke klar over, hvem der tog sig af det. »Korffs Papirer«, der gaar fra 1742—1761, udgør en statelig Række Pakker i Rigsarkivet; de første Aargange er for saa vidt de interessanteste, som de indeholder en hel Del Oplysninger om Baronens Privatliv; de senere bestaar saa godt som udelukkende af Kopier og Ekstrakter af ind- og udgaaende Skrivelser. Det hjalp ikke, at man skiftede Chiffer; den drevne Spion kunde altid faa fat paa Nøglen.[3]) Nogen Hjælp har han jo nok faaet af Svogeren, men Olsufiew tog først fat for Alvor paa et senere Tidspunkt; som saa mange andre Russere i ældre og nyere Tid var han ikke ubestikkelig. Møller Friis færdedes ganske som Ligemand mellem Diplomaterne og vedblev hele Livet igennem at høre til det gode Selskab; en Dag var han med Korff i Taarbæk, en anden Dag deltog han med Olsufiew og Heusinger i en dundrende Middag paa et russisk Orlogsskib, hvor de to

[1]) F. 1726, d. 1756; g. $^{1}/_{10}$ 1749 m. Hert. Ernst Fr. Carl af Sachsen-Hildburghausen.

[2]) Møller Friis' Indb. af $^{28}/_{7}$ 43. (Korffske Papirer).

[3]) Møller Friis' Indb. $^{10}/_{10}$, $^{17}/_{11}$ 43.

fremmede Diplomater blev meget berusede; næste Dag var han efter Indbydelse til Morgente hos den preussiske Legationssekretær og benyttede et ubevogtet Øjeblik til at læse og kopiere et Brev fra Kong Frederik II, som laa fremme paa et Bord.

Der var nok at gøre i 1743, for Ruslands Indflydelse paa skandinavisk Politik var vedblivende stor; den 26. Juni sluttedes Fredspræliminærer i Åbo, hvor Svenskerne bl. a. lovede at vælge Adolf Frederik til Tronfølger; Valget fandt Sted den 3. Juli; Dalkarlene, der havde rejst sig for at sætte Prins Frederiks Valg igennem, blev slagne; ved den endelige Fred blev der ikke givet noget Tilsagn om Slesvig og Holsten, og Adolf Frederik vilde ikke give Afkald. Christian VI besluttede da at bruge Magt mod det ved Krigen med Rusland stærkt svækkede Sverig; der blev truffet Forberedelser til Angreb baade paa Skaane og over den norske Grænse; men da Rusland stillede et Hjælpekorps til Sverigs Raadighed, og da saa at sige hele Europa var imod, at Freden blev brudt, blev der aabnet Forhandlinger, der førte til, at Sverig ved en Overenskomst af 24. Febr. 1744 lovede ikke at forstyrre Freden; men Adolf Frederik vilde ikke forbinde sig til ikke at indblande sig i det slesvigske Spørgsmaal, naar engang den ældre, af Carl Peter Ulrik repræsenterede, holsten-gottorpske Linie uddøde. Da det nu var afgjort, at Gottorperne skulde regere baade i Sverig og Rusland, var Danmarks Fremtidsudsigter ikke de allerlyseste. Gennem Møller Friis' Indberetninger, som fulgte paa hinanden med faa Dages Mellemrum, kan man ganske godt følge Begivenhedernes Gang i 1743; de Korffske Papirer yder for dette Aar en underholdende og afvekslende Læsning; de indeholder tillige Kopier af andre Diplomaters Papirer; den utrættelige Spion har ogsaa beskæftiget sig med den svenske Ambassadør, Carl Gustav Tessins[1]) Depecher; der blev fra svensk Side virket for et Giftermaal mellem Prinsesse Louise og den nye Tronfølger; men Christian VI vilde ikke indlade sig derpaa. Om Korffs Privatliv faar man adskillige Oplysninger; hans Pengesager var i en maadelig Tilstand, Gagen slog ikke til, hans Veksler blev protesterede, Kreditorerne plagede ham; hans Humør var langt nede, han blev hidsig og forløb sig, men tog villigt mod Friis Møllers Advarsler og Raad, skønt denne aldrig vilde besvare de intrikate Spørgsmaal om danske Forhold, som han rettede til ham.

Møller Friis' vanskelige og farlige Arbejde blev ikke overvættes godt betalt. »Müller trænger nu baade til Husleye og til Windter Provision«, skriver Lowson den 17. Sptbr. 1743 til

[1]) F. 1695, d. 1770, en af Sverigs mest ansete Diplomater og Statsmænd, en fintdannet og kunstelskende Personlighed.

Schrøder, »hand har ingen anden ressource end Kongens Naade og gracieuseté, og den appellerer han stadig til«. Det hjalp, og nogle Uger senere takker Friis i et meget ydmygt dansk Brev Kongen for 100 Rdlr. til Husleje, Brændsel og Fødemidler. Christian VI var ellers meget tilfreds med sin Spion; han var under Tiden gennem ham bedre underrettet end Konseillet, hvad der vakte Mishag hos Excellencerne, der søgte at blive af med Konkurrenten ved at tilbyde ham gode Stillinger i Norge eller Oldenborg, men Kongen vilde ikke af med ham. Hans stadige Omgang med Korff havde imidlertid vakt Opsigt; Folk, der vilde ham vel, advarede ham, andre, der vilde ham ilde, angav ham og det baade for Hoffet og for Korff; den engelske Gesandt, Titley,[1]) sagde til Baronen, at han nærede en Slange ved sin Barm. Man søgte ogsaa at skræmme Madame Møller Friis ved at forestille hende, hvor farligt det var for hende og hendes Mand, at Korff og andre Fremmede saa hyppigt kom i deres Hjem. Sagen var jo den, at Christian VI' København var et af de kedsommeligste Steder paa Jorden; enkelte fornemme Damer holdt en Art »Salon«, hvor der blev spillet Kort og superet, men ellers var det smaat med Selskabeligheden; i Møller Friis' Hjem var der derimod livligt: hans Hustru og dennes Søstre, Fru Olsufiew og Christine Louise,[2]) var unge, kultiverede og musikalske. Nogen helt behagelig Gæst var Korff dog ikke; en Dag da han sad inde hos Damerne, traadte Olsufiew ind i Stuen; Baronen spurgte ham, om han vidste, at man søgte at dechifrere hans Depecher, og at man dertil brugte en infam Kanaille, der kom i hans Hus; kunde han faa fat paa den Spitzbub, vilde han knække Halsen paa ham. Disse kraftige Udtryk gjorde et stærkt Indtryk paa den stakkels unge Kone, der ventede sit andet Barn; men hun betvang sig og lod sig ikke mærke med noget; fra den Stund blev hun imidlertid hjemsøgt af hysteriske Anfald, som hun aldrig blev af med. Korff gjorde dog ikke hendes Mand ringeste Fortræd, men viste ham stadig Tillid; hans Følelser overfor Christian VI blev stadig blidere; han ytrede endog engang ved sit Taffel, »at han hellere vilde brække en Finger end gøre denne gode Konge noget imod«.

Den gode Konge holdt stadig sin Agent hen med Forsikringer om sin Naade uden at give ham Beviser derpaa, til stor Forbavselse for Gehejmeraad Beust, der i 1744 kom til København og ved sin første Audiens beklagede sig over, at hans gamle Ven, der havde været med ham i Norge, endnu ikke var bleven befordret. Kongen

---

[1]) Walter Titley, f. 1700, d. 1768, repræsenterede Storbritannien i Danmark fra 1750 til sin Død.

[2]) F. $^{18}/_{12}$ 24, d. 1779, g. $^{22}/_{7}$ 1748 m. Justitsraad, Kammeradvokat, Generalfiskal Jens Michael Sonne, f. $^{18}/_{12}$ 1724, d. $^{25}/_{7}$ 1779.

erklærede da, at hans Ven skulde faa en saadan Stilling, at han kunde leve standsmæssigt og endda betale sin Gæld. Dette Løfte blev dog kun til Dels holdt: Kongen lod Møller Friis vide, at han skulde faa den indbringende Stilling som Byfoged i København; han maatte dog ikke fortælle det til nogen, før Konseillet havde udtalt sig. Embedet blev givet til en anden, og han fik den langt ringere Stilling som Notarius publicus i København, der var bleven ledig ved Rasmus Æreboes Død den 24. Oktbr. 1744. Konseillet forestillede Kongen, at dette Embede krævede en dygtig og sprogkyndig Mand og passede udmærket for Friis. Denne blev rasende, tilbagesendte Bestallingen,[1]) skrev flere Supplikker til Kongen, som dog aldrig fik dem at se, da Kancelliet holdt dem tilbage, og søgte Audiens; det kom til dramatiske Scener i Forgemakket; man maatte med Magt holde ham tilbage, og det lykkedes at undgaa Skandale. Prokurator Lowson blev sendt op til Møller Friis' Hustru, der for ikke længe siden havde faaet en lille Pige;[2]) han forestillede hende, at hendes Mand havde baaret sig højst ubesindigt ad, og bad hende overtale ham til at føje sig i Skæbnen; gjorde han det, vilde han blive Assessor i Højesteret med Udsigt til den første vakante Gage; skulde det vise sig, at Notariatet ikke indbragte 1600 Rdlr. om Aaret, vilde Partikulærkassen tilskyde det manglende. Han lod sig da overtale; næste Aar fik han Lov til under eget Ansvar at lade Embedet bestyre af en Fuldmægtig, og i 1756 blev det tilladt ham at afstaa det til Christen Schmidt, der maatte betale ham 2 Tredjedele af Embedets Indtægter som Pension; denne Byrde hvilede paa ham, til baade Tuxen og hans Enke var døde, d. v. s. i 40 Aar.[3]) I 1745 tog Kongens Helbred kendeligt af, og Møller Friis, der af sørgelig Erfaring vidste, hvor skæbnesvangert et Dødsfald kunde blive for ham, besluttede at gøre Skridt til at sikre sig sit aarlige Tilskud. Kongen stillede sig meget velvilligt, udtalte sin Tilfredshed med hans Redelighed og Flid og erklærede, at Tilskuddet skulde han faa; kun maatte han gøre ham den Glæde, at faa Korff til at anbefale det. Friis vilde jo nødigt, men maatte dog tilsidst henvende sig til Baronen, der næste Kurdag »talte derom til Overkammerjunker v. d. Lühe med største Godhed og Velvilje og viste i Ansigt og Gebærder saa varm Deltagelse, at Kongen, der gennem et skjult Hul i Døren saa det hele, lod v. d. Lühe give ordret Rapport og derefter meddele Baronen, at Kongen paa Grund af hans ædle Forbøn opfyldte hans Ønske«. En kongelig Ordre, dateret Christiansborg 23. Marts 1746 tilstod Friis Møller et aarligt Tilskud af Partikulærkassen paa 400 Rdlr., indtil han

[1]) Dat. Frederiksberg $^{20}/_{11}$ 1744.

[2]) Ida Chatrine, f. $^{11}/_{10}$ 44, d. ugift 1775, begr. $^{9}/_{3}$.

[3]) F. 1721, d. 1810. Dsk. biogr. Lex. B. XV. S. 209 f.

var bleven befordret »zu einer andern convenabeln Bedienung«, altsaa som Ventepenge; efter Haanden voksede Beløbet til 700 Rdlr. Ikke længe efter fik Møller Friis Ordre til at indgive Ansøgning om at blive virkelig Justitsraad og Assessor i Højesteret; ogsaa denne Ansøgning skulde Korff, der var bleven rappelleret og ansat som Gesandt i Stockholm, give sin Anbefaling; det var Kongens eget Indfald; den fromme Monark var ikke uden Malice. Ved selve Afskedskuren skulde Baronen henvende sig til Gehejmeraad Schulin, med sin Forbøn, og de to Mænd, der hadede hinanden saa inderligt, skulde forsones i den fælles Omsorg for Friis, hvem Schulin i øvrigt heller aldrig havde kunnet døje. Alt gik fortræffeligt, og Korff rejste til Sverig, hvorfra han noget efter sendte sin Protégé et Brev med Forespørgsel om, hvorledes det gik med Udnævnelsen; dette Brev indsendte han og fik Ordre til at møde hos Schulin, som den 3. August modtog ham meget venligt paa Frederiksdal og velvilligt hørte paa hans Forsikringer om hans Karakters Renhed m. m., hvorefter han sagde, at baade Kongen og Korff havde anbefalet ham varmt, og at han selv ansaa ham for en ærlig og dygtig Mand. »I Overmorgen er Sagen ekspederet; paa mit Venskab kan De stole«. Men Konseillet kom ikke til Hirschholm den 5., og Dagen efter, den 6. August 1746, »døde den fromme Konge«.

Friis' Forsøg paa at komme i Forbindelse med den nye Konge syntes ikke at skulle krones med Held. Gehejmeraaderne i Konseillet holdt ham hen; men saa kom Korff ham atter til Hjælp; i et Brev, fuldt af Lovtaler over den afdøde Konge, udbad han sig nogle Oplysninger af privat og offentlig Art, og forsynet med dette Dokument drog Friis ud til Frederiksborg for at spørge, om han maatte besvare det. Overhofmarskalk A. G. Moltke[1]) overbragte Brevet til Kongen, der beholdt det og lod ham vide, at han endelig maatte blive ved med at dyrke Korffs Venskab; hans Fortjenester skulde blive rigeligt belønnede. Hermed var Friis introduceret hos Molkte, der viste ham megen »Huldsalighed, Mildhed og Godhed« og gav ham mange gode Løfter, som aldrig fuldt blev indfriede. Erfaringen havde gjort Friis mistroisk; han tilskrev sig selv en Del af Skylden for sit ringe Held, idet han aldrig havde kunnet være »paatrængende, krybende, nederdrægtig og

[1]) Adam Gottlob Moltke (1710—1792), var straks efter Fr. V. Tronbestigelse bleven Overhofmarskalk og havde, saa længe Kongen levede, stor Indflydelse paa Statsstyrelsen og ikke mindst paa Udenrigspolitikken. Møller Friis forstod udmærket godt at lavere mellem ham og den virkelige Udenrigsminister.

begærlig«; men han havde et aabent Øje for sine egne Fortjenester: »For Gud og Mennesker kan jeg sige«. hedder det i hans Autobiografi fra 1786, »at jeg ofte har bragt de 2 senest afdøde højsalige Konger de største og vigtigste Efterretninger, bilagt mange Tvistigheder, hævet Misforstaaelser, ændret Følelser, skabt Venskab og Tillid mellem Ministre, der nærede Afsky for hinanden, stadig bleven brugt i de mest kildne Affærer, altid bleven kaldt til Hjælp, naar Sagerne gik i Staa, udsaaet Tanker, der skulde slaa Rod o. s. v.« Man maa give ham Ret i, at det er umuligt at faa alle Enkeltheder med, og saa var Lønnen dog saa ringe, og Naadesbevisningerne saa sparsomme. Det var Forholdet til Rusland, som Friis særlig studerede, og her mente han at have indlagt sig stor Fortjeneste; i 1748, da Korff var kommet tilbage til København fra Stockholm, hvor han ikke havde gjort ubetinget Lykke, fik Friis i Kommission at meddele det danske Hof, at det russiske var villigt til i Mindelighed »at bilægge Stridighederne om Slesvig-Holsten paa Betingelser, som ikke tidligere var komne i Spørgsmaal«. Det er antagelig det Oldenborgske Mageskifte, der sigtes til; i øvrigt var Rusland i disse Aar særlig ivrigt for at sikre sig Danmarks Alliance mod Sverig; Tilnærmelserne blev dog køligt modtagne baade af Regeringen i København og af dens Repræsentanter i Stockholm og Petersborg, og det skønt man ikke var velvilligt stemt mod Sverig, særlig ikke mod Tronfølgeren. Men man vilde ikke lade sig skubbe frem af Rusland; Schulin foretrak at læmpe sig frem ved Frankrigs Hjælp, hvad der ogsaa lykkedes; den 7. August 1749 blev der sluttet Præliminærer mellem Frederik V og Adolf Frederik, og den 25. April 1750 blev de til en Traktat, hvorved den svenske Tronfølger forpligtede sig til, hvis den gottorpske Del af Holsten tilfaldt ham eller hans Descendens, at afstaa den til Kongen af Danmark mod Oldenborg, Delmenhorst og 200 000 Rdlr. Hvis Carl Peter Ulrik døde uden Efterkommere, hvad der var god Udsigt til, vilde det holstensk-gottorpske Spørgsmaal være gaaet i Graven med ham; destoværre var i hvert Fald hans Gemalinde ikke barnløs ved hans Død. Schulin, som havde været Sjælen i Modstanden mod Rusland, var død 13. April 1750. Saa vel Kejserinden af Rusland som hendes Storkansler hadede ham inderligt, og det var maaske ikke helt let for Bestuscheff at tildele Korff en ordentlig Røffel, da han havde gjort et saare klodset Forsøg paa at faa Schulin styrtet. Den yderst forsigtige Møller Friis, der jo heller ikke elskede Schulin, har dog næppe haft noget hermed at gøre.

I 1749 tog Frederik V sig sammen og gav Møller Friis en Belønning, der ikke kostede ham noget. Han havde modtaget en Supplik fra Friis, der ansøgte om en Pension for et Par af sin Hustrus Kusiner og som Bilag havde ladet medfølge en Del Oplysninger

om Lorenz Tuxen og hans Efterkommere.[1]) Ved Gennemlæsningen af dette Skrift gik det op for Kongen, at de Beretninger om Dronningens Ridefogeds Bedrifter, som den gamle Berider Hartmann[2]) havde fortalt ham, ikke var Æventyr, men virkelig Historie, og gennem Overhofmarskalken lod han Møller Friis sige, at han vilde ophøje ham i Adelstanden »i Betragtning af min Tjenestes Lighed med den, min Hustrus Oldefader havde ydet« (!). Han skulde indsende en Supplik, hvori hans eget, hans Hustrus og dennes Søskendes Navne var opførte, og fremtidig skulde han undertegne sine Skrivelser med Navnet Tuxen, skønt Patentet først kunde udfærdiges 4 Uger senere. Dette er dateret 31. Marts 1749. Vaabenskjoldet, tværdelt ved en Sølvbjælke af Rødt, hvori en Krone, og Grønt. Hjælm med 4 Traller: en sortebrun Skansekurv, hvoraf opspringer en halv Guld-Løve og en halv Sølv-Mynde med Guld-Halsbaand, hver til sin Side. Skjoldholdere: 2 tilbageseende Sølv-Mynder med Guld-Halsbaand. Den nye Adelsmand paastaar, at Konseillet af al Magt søgte at hindre hans Ophøjelse, men at Kongen satte sin Vilje igennem; Schulin levede jo endnu dengang.

I 1750 blev der paa Storkansler Bestuscheffs Forslag indledet Underhandlinger mellem Carl Peter Ulrik og den danske Regering, hvor Johan Hartvig Ernst Bernstorff nu ledede Udenrigspolitikken. Forhandlingerne førtes mellem den holstenske Minister Baron Pechlin[3]) og den danske Gesandt Lynar[4]). Paa sine Ministres Raad var den unge Storfyrste ved at gaa ind paa det foreslaaede Mageskifte, da Storfyrstinde Katharine lagde sig imellem og fik sin Mand til at afbryde Forhandlingerne. Lynar havde ikke søgt at vinde hende for Sagen, og det havde krænket hende dybt; forgæves prøvede han at faa Kejserinden til at tage Affære, hun afviste ham. Han blev rappelleret i 1751 og afløst af Kammerherre Moltzahn,[5]) en elskværdig, smuk og taktfuld ung Diplomat, der var meget ivrig i Tjenesten; men han kunde ikke overvinde Storfyrstens Stædighed, skønt Bestuscheff gerne saa Mageskiftet gennemført, og skønt Katharina nu stillede sig mere velvilligt overfor Sagen.

Medens der saaledes forhandledes officielt i St. Petersborg, fortsatte Tuxen sit underjordiske Arbejde under store Vanskelig-

[1]) Det er ikke lykkedes at finde Supplikken eller Kusinernes Navne. I Ny Kgl. Saml. 2137 [4], Kgl. Bibl. findes en Del Oplysn. om Lorenz Tuxen, som Møller Friis har samlet.

[2]) Hans Hartmann, f. o. 1669, d. 1753.

[3]) Johan Friherre Edler v. Løwenbach v. P., f. 1677, d. 1757. Dsk. biogr. Lex. B. XII. S. 606.

[4]) Rochus Fr. Lynar, f. 1708, d. 1781. Dsk. biogr. Lex. B. X. 525—530.

[5]) Joh. Lotharius Fr. v. Moltzahn, f. 1719, d. 1756. Dsk. biogr. Lex. B. XI. S. 437.

heder; Korff var nemlig i Miskredit hos sin Regering, der Maaneder igennem lod ham vente paa Svar paa Breve og Forespørgsler. En Del af Tuxens Virksomhed gik nu udenom Gesandten. Svogeren, Olsufiew, der i 1751 havde mistet sin Hustru, blev kort efter kaldet tilbage til Rusland, hvor han indtraadte i Regeringskollegiet og snart efter blev Overceremonimester; med ham fulgte Tuxens ældste Søn, den 9-aarige Palle, der af Partikulærkassen fik en aarlig Pension »for at uddannes i Sprog«;[1]) Meningen var imidlertid, at han skulde være Adressat, naar Faderen skrev til sin Svoger. Den stakkels Dreng gik en sørgelig Fremtid i Møde; han fik en daarlig Opdragelse og gik i Stykker. Skylden var Faderens, som ofte jamrer over sin »opofrede« Søns Skæbne; men som ikke havde Øje for, at det var ham selv, der havde handlet uforsvarligt. Tuxen var i 1750 kommen i Forbindelse med Bernstorff, der syntes bedre om ham end Schulin, og i 1755 blev han sendt i Mission til Rusland, efter at være bleven pyntet med en Generalauditørs Tittel, som paa hans Rejsepas blev forhøjet til Generalkrigskommissær, der i Rusland var ligestillet med Generalløjtnant. Bestallingen fik han først i 1764, men saa var den til Gengæld gratis.[2]) Hans Instruks er dateret Fredensborg 4. Juli 1755:[3]) Kongen har ikke blot givet ham Lov til at rejse til St. Petersborg, men vil ogsaa under hans Ophold dèr anvende ham i sin Tjeneste i Tillid til hans Troskab og Diskretion. Han maa ikke meddele nogen som helst noget om Hs. Majestæts Hensigt, men skal ufortøvet tiltræde sin Rejse. Ankommen til Petersborg skal han melde sig hos den danske Gesandt, men maa ikke give denne Anledning til at tro, at han rejser i kongeligt Ærinde. Samme Forsigtighed skal han udvise overfor alle; han maa gerne søge passende Selskab og komme i gode Huse; men han skal bestræbe sig for at undgaa at komme i Berøring med russiske og fremmede Ministre. Kun sin Svoger, Ceremonimester Olsufiew, skal han, hvis han faar Sikkerhed for, at han er tilstrækkelig venligsindet og paalidelig, i dybeste Fortrolighed meddele, at Kongen vel ikke har sat ham ind i de Forhandlinger om en Venskabs- og Mageskifte-Traktat, der er ført mellem Allerhøjstsamme og Storfyrsten, men at han dog har bemyndiget ham til at love Hr. Olsufiew, at hvis Sagen inden Aar og Dag kommer i Orden, vil Kongen den Dag, Udvekslingen af Landene sker, betale Rigsvicekansler Grev Woronzoff[4]) og Overgeneral Peter Schuwaloff[5]) hver 40 000 Rdlr., medens Ceremoni-

[1]) Partikulærkasseregnsk.. Kgl. Resolut. $^{3}/_{4}$ 1751.
[2]) Aaben Ordre til Stempelpapirforvalteren af $^{26}/_{8}$ 1764.
[3]) Geh. Registraturen 1755.
[4]) Mikael Larisnowitsch, Gr. af W., f. $^{12}/_{7}$ 1719, d. Decbr. 1805.
[5]) Peter Ivanowitsch S., d. $^{15}/_{1}$ 1762.

mesteren for sin Ulejlighed skal have 4 000 Rdlr. Da »Generalauditørens« Kommission kun bestaar i at gøre sin Svoger denne fortrolige Meddelelse, behøver han ikke at blive længere i Petersborg, end til han har faaet Olsufiews Svar og gennem ham en Udtalelse fra de to Ministre, om de er villige til at gaa ind paa Sagen eller ikke. Skulde de ønske at tale med ham selv, skal han paa enhver Maade søge at undgaa det; Russerne er mistænksomme og særlig drevne i at trænge til Bunds i forborgne Sager. Skulde der komme noget ud om hans Ærinde, vilde det være meget »empfindtligt« for Hs. Maj. og til Skade for hans Tjeneste. Saa længe han er i Rusland, maa han slet ikke skrive hjem.

Umiddelbart før sin Afrejse skal han sætte Gesandten ind i Sagen, meddele, hvad der er opnaaet, og forevise ham sin Instruks, saa at han — om fornødent — kan fortsætte og afslutte de indledede Forhandlinger.

Forsynet med en pæn dansk Generalmajorsuniform afrejste Tuxen den 8. Juli 1755 fra Helsingør,[1]) ledsaget af sin Hustru, og en Uge efter kom de til Kronstadt, hvor hun forblev, medens han næste Dag drog til Petersborg for at træffe Svogeren; da han forekom ham noget »flygtig og overfladisk«, satte han ham ikke straks ind i Sagen, men opsatte det, til han havde studeret ham nøjere. Svogeren indbød ham til at bo nogen Tid paa hans Landsted, han tog med Tak mod Indbydelsen, hentede sin syge Hustru og tilbragte et Par Uger i Olsufiews smukke Hjem. Den 21. Juli var han hos den danske Gesandt og overrakte ham en Skrivelse fra Bernstorff af 4. Juli, hvori der stod, at Kongen ikke havde villet nægte »le sieur Tuxen« Tilladelse til at besøge sin Søn, som han lod opdrage i Petersborg; Ministeren bad Gesandten vise ham Venlighed og yde ham Beskyttelse; hvis hans Hustrus Helbred tillod det, vilde han rejse hjem i Løbet af Efteraaret, og Gesandten maatte da ikke forsømme denne Lejlighed til med Sikkerhed at afsende Breve til det danske Hof.[2])

Under Samværet paa Landet blev det gamle fortrolige Forhold mellem Svogrene lidt efter lidt retableret. Da Olsufiew satte Tuxen ind i alle sine Forhold, begyndte denne ganske langsomt at trække Forhænget til Side; først lod han ham se et lille Glimt af Øjemedet med Sendelsen; men da Olsufiew ytrede, at han ønskede Sagen al mulig Fremgang, men at han af Hensyn til Storkansleren og Kejserinden ikke turde befatte sig med den, blev Forhænget atter trukket for; der herskede en trykket Stemning paa Landstedet: Tuxen var nedslaaet, hans syge Hustru dybt bedrøvet.

[1]) Sin Rejsefærd har han skildret udførligt i »Journal-Rapport ved min Retour fra St. Petersborg Sptbr. 1755«.

[2]) Geh. Reg.

Olsufiew spurgte om Grunden til deres Sorg, og da han fik den at vide, bad han om et Par Dages Betænkningstid; da de var gaaede, erklærede han sig rede til at tale om Sagerne; det var akkurat en Uge efter Svogerens Ankomst til Rusland. Tuxen satte ham nu ind i sin Instruks; men han saa noget syrlig ud, da han hørte, at han kun skulde have 4 000 Rdlr.; det vilde jo dog ganske bero paa hans Overtalelser, om de andre gik med; han lod sig først berolige ved Forsikringen om, at han skulde faa meget mere; det var kun af Hensyn til de to høje Herrer, at Summen var sat saa lavt; de maatte have Indtrykket af, at man vurderede deres Fortjenester meget højt. Han fik nu Lov til at læse Instruksen; men da han kom til Grev Schuwaloffs Navn sagde han: »Han kan ingen Verdens Ting udrette, det er Broderen Ivan,[1]) Kejserindens Favorit, vi skal have fat paa, hvis der skal opnaas noget; men han tager sikkert ikke mod Penge«. Saa gik han ned i sin Have for i Ro at tænke over Sagen. Ivan Schuwaloff kunde sagtens være ubestikkelig; han havde jo hele den russiske Statskasse til fri Raadighed. For at vise ham en Opmærksomhed foranledigede den danske Regering senere, at han blev gjort til Medlem af »Det kgl. danske Videnskabernes Selskab«; skønt han var alt andet end videnskabeligt anlagt, havde han jo grundlagt Universitetet i Moskwa.

Efter et Par Ugers Ophold paa Landet, flyttede Tuxens ind til St. Petersborg, hvor de havde lejet et Par Værelser, og Olsufiew satte sig i Forbindelse med Ivan Ivanowitsch; han syntes meget forundret over, at man henvendte sig til ham, der hverken var Minister eller politisk interesseret; men da han fik at vide, hvorom det drejede sig, sagde han, at han godt forstod, at det var en for begge Riger vigtig Sag; han vilde gerne forebringe den for Kejserinden, hvis hun vilde høre ham, og det skulde være ham en Glæde at bidrage sit til, at Spørgsmaalet blev løst til begge Staters Tilfredshed. Han vilde imidlertid gerne gøre Bekendtskab med Kongen af Danmarks extraordinære Sendebud for at præsentere ham for Dronningen; men det kunde ikke lade sig gøre, da det stred mod Tuxens Instruks.

Imidlertid forhandlede Olsufiew med Vicekansler Woronzoff, der syntes meget interesseret og med Flid studerede Akterne, vedrørende Forhandlingerne med Lynar;[2]) men Uge efter Uge gik hen, uden at han lod høre fra sig; Tuxen blev utaalmodig og bad om sit Pas; det hjalp for saa vidt, som Vicekansleren lovede ham Svar til 1. Septbr.; men først paa den Dag rejste han til Czarskoje

[1]) Ivan Ivanowitsch Schuwaloff, f. $^{12}/_{11}$ 1727, d. $^{25}/_{11}$ 1778. Han grundlagde 1755 Universitetet i Moskwa og 1758 Kunstakademiet i Petersborg.

[2]) Side 014.

Zelo for at tale med Schuwaloff. Den 4. Septbr. blev Tuxen bogstavelig tvungen til at spise til Middag med Woronzoff, der efter Bordet i Olsufiews Nærværelse sagde til ham: »Jeg er fuldstændig inde i Sagen; Deres Svoger kender min Mening; De kan stole paa, hvad han i den Sag siger, som om det kom fra mig. Vi ønsker Sagen endt.« Samme Aften fik Tuxen Lov til at tage Afskrift af en Udtalelse, Woronzoff og Olsufiew i Forening havde opsat. Den gik ud paa, at et Forlig kun kunde finde Sted, naar Danmark gav Storfyrsten »Satisfaktion« for Slesvig; den Fuldmagt, han i 1751 havde givet Baron Pechlin, vidnede om hans gode Vilje; men Kongen af Danmarks Tilbud om Grevskaberne og 1½ Million Rdlr. for Afstaaelsen af alle hans Arvelande, var for ringe; vilde Kongen genoptage Sagen, maatte han udtale sig tydeligere om Ækvivalentet for Slesvig..... Vicekansleren (hvis Navn ikke nævnes) erklærede, at, da de to Hoffers fælles Interesse og Kejserindens Tjeneste var hans eneste Formaal, vilde han af al Magt arbejde paa at føre Sagen til en lykkelig Ende.[1])

Den 5. Septbr. var Tuxen hos Kammerherre Moltzahn, hvem han overrakte en Skrivelse af 5. Juli fra Bernstorff,[2]) der udtalte, at »Generalauditøren« nu skulde give ham fuld Besked om sit Ærinde og om dets Udførelse; naar det ikke var sket tidligere, var det ikke paa Grund af Mistillid til Gesandten, men kun fordi man vilde sætte ham i Stand til med Sandhed at erklære, at han ikke vidste noget som helst om, at Tuxen havde nogen Art af Mission. Havde han Held med sig, skulde Gesandten forsigtigt arbejde videre paa Grundlag af de af ham opnaaede Resultater; var Sagen strandet, skulde dette Forsøg i Stilhed overgives til Forglemmelse. Kongen havde kun grebet dertil, da alle andre Veje syntes lukkede.

Gesandten sagde til Tuxen, at han i 11 Uger havde udrettet mere end de danske Envoyéer i 11 Aar, hvad der jo ikke vilde sige ret meget, og i en meget udførlig Relation,[3]) som »Generalauditøren« fik med, fortalte han Bernstorff om deres Møder. Han advarede mod at sætte alt for megen Lid til de Udtalelser om Bestuscheff, som Tuxen vilde fremsætte ved sin Hjemkomst; de skyldtes Olsufiew og Woronzoff, som var hans Fjender; hans Stilling var stærkere, end de vilde give det Udseende af; Kejserinden var altfor overtydet om hans Dygtighed og Paalidelighed til at ville lade ham falde i Unaade; sammen med hende havde han lige ordnet den Traktat med England ,som Woronzoff saa ivrigt havde bekæmpet. Gesandten raadede i øvrigt til at holde fast paa Olsufiews Velvilje, da han arbejdede for Vicekansleren og var yndet af Kammer-

[1]) Afskr. i Tuxens Skr. til Krpr. $^{6}/_{12}$ 1788.
[2]) Geh. Reg. 1755.
[3]) Russ. Ges. Rel. $^{10}/_{9}$ 1755.

herre Schuwaloff, hvad der var det allervigtigste; sluttelig bad han om en Bemyndigelse til at forhandle med »de 3 nyomvendte«; men enhver Mistanke om, at han kendte Tuxens Mission, maatte undgaas; der var Fare for, at Storkansleren, naar han fik at vide, at Vicekansleren var interesseret, vilde ødelægge Sagen, skønt han egentlig havde Sympati for den. »Man kan ikke vente sig noget af Folk her, som handler uden Principper, System og Ærlighed. De bryder sig ikke om at holde fast ved deres Beslutninger, selv naar de erkender, at Sagen er gavnlig; man kan faa dem til at love alt; men de glemmer det, naar de ser deres Fordel derved«.

Alt hvad Tuxen i heldigste Fald havde opnaaet, var, at Vicekansleren ikke vilde modarbejde Bestuscheff, hvis han fik den af Schuwaloff paavirkede Kejserinde til at stille sig venligt overfor en for Danmark gunstig Afgørelse af den gamle Strid med det holsten-gottorpske Hus; men det Resultat var han uhyre glad og stolt over. Den 14. Septbr. afrejste han, den 21. landede han i Helsingør, og en Uge efter aflagde han Rapport til Moltke og Bernstorff. Efter Moltzahns Udtalelser var Tuxen optraadt med stor Forsigtighed og megen Takt, og hans Sendelse gjorde i alle Tilfælde ingen Skade; stor Fordel høstede han selv ikke af den. Han fik 1800 Rdlr. for Rejsen og saa et Par fine »Kabinetsposter«, med Ret til at bære Uniform. I 1764 fik han som omtalt Patent som Generalkrigskommissær og 1. Jan. 1775 Rang som Generalmajor, og saaledes benævnes han efter den Tid ofte i officielle Breve; han var alle Dage lige saa god Militær som sin lykkeligere Samtidige, Generalmajor Classen; han havde da staaet ved et Regiment. Tuxen havde ventet sig en hel Del mere; ved hans Hjemkomst havde Joh. Ludv. Holstein, der ellers ikke hørte til hans Velyndere, sagt til ham, at naar Forhandlingerne med Rusland engang blev lykkelig endte, kendte han ingen, der mere havde bidraget dertil eller »i højere Grad fortjent en eklatant Belønning« end denne extraordinære Gesandt. Men som sædvanligt blev det ved tomme Løfter. Korff modtog ham hjærteligt, omfavnede ham og takkede, fordi han havde virket for ham i Petersborg; hans Fætter, General og Ridder Nikolai Korff, havde meddelt ham, at den Mistillid, man en Tid havde næret til hans Troskab og Paalidelighed, nu var fuldstændig forsvunden. Han tilbød at skaffe ham St. Annaordenen inden Jul og desuden en Pengegave fra Kejserinden. Tuxen meldte dette til Overhofmarskalken, men fik det Svar, at Kongen befalede ham at frabede sig de russiske Belønninger; naar Sagen var kommen i Stand, skulde han ikke komme til at savne hverken Ordner eller Penge, og saa ventede han videre. Olsufiew lovede at skaffe ham baade Penge og Ansættelse i Rusland, men han turde intet modtage. I Slutningen af 1756 døde Kammerherre Moltzahn, og i

hans Efterfølger, den langt betydeligere Siegfried v. d. Osten, fandt Bernstorff en Medarbejder, der havde gode Betingelser for at ordne Mellemværendet mellem Kongen af Danmark og Storfyrsten; han havde Øjet aabent for, at det gjaldt om at vinde Storfyrstinden, og det lykkedes ham i saa høj en Grad, at hun brugte ham som postillon d'amour. Nu blev der mindre Anvendelse for Tuxens underjordiske Arbejde; han mærkede, at man holdt noget skjult for ham og søgte at sværte ham hos Kongen, hvad han »tydeligt og med passende Respekt« meddelte Bernstorff; særlig syntes han at have bemærket en vis Uvilje, da han i 1756 søgte om Tilladelse til at afstaa Notariatet.

Selvfølgelig var Tuxen og hans Hustru i Petersborg sammen med deres Søn, der nu var 13 Aar gammel; men han omtaler ham ikke; først Aaret efter beretter han, at han fra Professor Modrach, hos hvem Drengen var i Huset, modtog nogle underlige Udtalelser om ham, som Olsufiew havde fremsat for Professoren, der saa meget daarligere kunde forstaa dem, som Onkelen netop nu begyndte at tage sig af ham. Tuxen bad da om Lov til at faa Drengen hjem, men fik intet bestemt Svar; fra Gesandten i St. Petersborg kom der Forespørgsel om, hvorfor Palle Tuxen ikke maatte blive i Rusland; han vilde gerne beholde ham. Bernstorff ansatte ham saa i Gesandtskabet, og v. d. Osten var i Begyndelsen tilfreds med ham. Da der imidlertid senere kom meget ufordelagtige Udtalelser om Drengen, der blev skildret som »en begyndende Cartouche«,[1]) sendte Tuxen en betroet Tjener til Rusland for at undersøge Forholdene og tage Drengen hjem med. Men Tjeneren kom aldrig tilbage; han blev til sin Død 1782 hos Olsufiew, der forbød ham at sætte sin Fod i det danske Gesandtskab eller at tale til den unge Tuxen om sit Ærinde. I nogen Tid bragte Palles Breve til Hjemmet kun gode Efterretninger om hans Behandling i Gesandtskabet. I Slutningen af 1760 blev v. d. Osten forsat til Warschau, da han havde lagt sig ud med Ivan Schuwaloff, og Forhandlingerne om Mageskiftet gik i Staa. Den 5. Jan. 1762 døde Kejserinde Elisabeth, og hendes Efterfølger, Peter III, havde kun én Tanke: at hævne den Uret, Kongen af Danmark efter hans Formening havde tilføjet hans Fader. Tuxen fortæller, at det blev sagt ham, at han skulde sendes til Rusland, og at Bernstorff opfordrede ham til at fremsætte sine Betingelser. Han fik et Forskud paa 1 000 Rdlr. og Kongen lod ham forsikre om sin »Naade, Tillid og Belønning«. Der blev imidlertid ikke noget af det hele, og heldigvis kom det heller ikke til Krig mellem Danmark og Rusland; just i det Øjeblik, da Sammenstødet syntes uundgaaeligt, blev Czaren styrtet

[1]) Louis Dominique Cartouche, f. 1693, d. 1721, berygtet fransk Røver.

og kort efter myrdet. Kejserinde Katharina lod Korff give Forsikring om sit venskabelige Sindelag; v. d. Osten kom atter til St. Petersborg og den 11. Marts 1765 sluttede Frederik V Forbund med Katharina II.

Palle Tuxen blev hjemkaldt i 1762, men kom dog først til København Aaret efter. De Udtalelser, Gesandtskabet sendte om ham, lød ikke godt; Faderen siger dog, at han endnu var et ufordærvet ungt Menneske, ikke uden Vid og fri for grove Fejl. Efter et Aars Ophold i København bad han om at maatte komme tilbage til Rusland; han rejste med Pas som »Kancellijunker«, blev ansat i det holstenske Kancelli i St. Petersborg, der et Par Aar efter blev ophævet, og nu gik det ham en Tid temmelig daarligt, indtil den yngre Broder, Louis, der i 1769 var indtraadt i den russiske Flaade, støttet af Olsufiew, fik ham anbragt som Eskadresekretær og Translatør.

Louis de Tuxen, som var født den 30. Oktbr. 1748, var 10 Aar gammel bleven Volontør og blev 10. Marts 1763 udnævnt til virkelig Søkadet; 6 Aar efter blev han Sekondløjtnant med Gage og fik Tilladelse til at gaa i russisk Tjeneste, hvor han forblev til 1776, da han efter Ønske blev afskediget med Rang som Kaptajn. Han fortalte siden, at han ved en Fest var bleven udmærket af Kejserinden; Natten derefter drømte han, at han stod i en stor Sal, iført en glimrende, ordensbesat Uniform, omgivet af Hoffolk, der bøjede sig dybt for ham; men henne i et Hjørne af Salen saa han sig selv knælende ved en Blok, medens Skarpretteren svingede Øxen over hans Hoved. Denne Drøm gav Anledning til, at han traadte ud af russisk Tjeneste,[1]) hvad han ikke kom til at fortryde, da han gjorde en god Karriere herhjemme. Allerede den 4. Septbr. 1776 blev han udnævnt til Inspektør ved Øresunds Toldkammer.[2])

I de sidste Aar af Frederik V' Regeringstid havde Tuxen det ikke rigtig behageligt; han fik ganske vist sine Penge fra Partikulærkassen, men de blev ligesom slængt hen til ham, hvad der saarede ham dybt; da Forholdet til Rusland nu var meget mindre spændt, var der heller ikke megen Anvendelse for ham. Den 15. Januar 1766 døde Frederik V; som sædvanligt ved et Tronskifte skulde der nu foretages en Revision af Understøttelserne af Partikulærkassen; den nye Konge skulde lige til at stryge Tuxens Navn, da »den ærlige v. d. Lühe forfærdet udbrød: D. M. maa endelig holde inde; det er jo den Mand, som i saa mange Aar har været anvendt i de russiske Affærer«, hvorefter Kongen sagde: »Ja ja! saa maa han vel blive staaende.« Af Partikulærkassens Resolutions-

[1]) Admiralinde Müllers utrykte Optegnelser.

[2]) Bestalling dat. Fredensborg. Dsk. Exped. prot. 1773—1776. 324.

protokol af 1767 fremgaar det, at de 696 Rdlr., Generalkrigskommissær Tuxen hidtil havde faaet derfra, fremtidig skulde betales af Zahlkassen. Ved Kong Frederiks Død mistede Tuxen en Velynder, og da Baron Korff samme Aar ligeledes døde, mistede han én til. I de dansk-russiske Forhandlinger optraadte der lige efter hans Bortgang en ny Mand, den holsten-gottorpske Gehejmeraad Caspar v. Saldern, og til ham havde Baronen lovet at anbefale sin Protégé. »De skal intet tabe, De maa belønnes baade af Danmark og Rusland for Deres Redelighed og Troskab; jeg skal gøre v. Saldern alting klart«. Man véd ikke, hvad man mest skal beundre, Tuxens eller Baron Korffs Naivitet.

Med Bernstorffs Tilladelse traadte Tuxen i Forbindelse med v. Saldern, hvem det efter Haanden lykkedes ham at vinde, saa at han tilbød at tale hans Sag hos Kongen, hvad han dog frabad sig. Ogsaa Korffs Efterfølger, Generalmajor Michael Filosoffow, viste Tuxen Venlighed, men om Fortrolighed var der ikke Tale. Det var den dygtige russiske Udenrigsminister Nikita Panin, som havde taget Initiativet til de Forhandlinger om Mageskiftet, som førte til den foreløbige Traktat af 22. April 1767, der 6 Aar efter blev afløst af den endelige. Tuxen har sikkert ingen Del haft i disse Forhandlinger, og hans Ruslandsfærd har ikke sat synlige Frugter; Staten har altsaa nok sparet de Penge, Woronzoff skulde have haft; men v. Saldern fik i det mindste 10 Gange saa meget, og Tuxen fik slet ingen Ting. Med Bernstorffs Tilladelse indsendte han i 1768 en uhyre vidtløftig Supplik til Kongen, hvor han skildrede sine store Fortjenester og den ringe Løn, han havde faaet; Grev Moltke refererede Sagen for Kongen, der lovede at have Naade for ham og hans Familie og mindes ham ved Avancement og Ansættelse; men det blev ved Løfterne, og havde ikke Generalløjtnant Hauch,[1]) der var Kommandant paa Kronborg, hjulpet ham med et større Laan, havde det set ilde ud; Tuxen var — vistnok i 1764 — flyttet til Helsingør,[2]) hvor han forblev til sin Død.

I sin Autografi priser Tuxen stadig den ældre Bernstorff, hvad der jo ikke er saa underligt, da den er stilet til hans Brodersøn; det synes dog, som om han har haft en virkelig Velynder i ham; han stod sig ogsaa ganske godt med den mægtige Overhofmarskalk Grev Moltke, selv om Forholdet mellem dem var noget mere køligt. Tuxen var imidlertid ikke den eneste Agent, der blev anvendt i de russiske Sager; i Generalkrigskommissær Beringskjold[3]) havde

---

[1]) Andreas Hauch, f. 1708, d. 1782, var fra 1765—1780 Kommandant paa Kronborg. Dsk. biogr. Lex. B. VII. S. 139 ff.

[2]) En Promemoria fra ham af 18. Septbr. 1764 er dateret Kronborg Ladegaard. (Krigs Direkt. Kgl. Resolut.)

[3]) F. 1721, d. 1804. Dsk. biogr. Lex. B. II. S. 127—130.

han en Kollega, der var af et betydeligt grovere Stof, paagaaende og hensynsløs. Han var en Købmandssøn fra Randers, var efter en ret bevæget Ungdom i 1756 bleven holsten-gottorpsk Hofraad; 2 Aar efter blev han af den tyske Kejser adlet under Navn af Magnus Bering v. Beringschiold, og snart efter blev han af den danske Regering sendt til Petersborg som politisk Agent, da man mente, at han kunde gøre Gavn paa Grund af det Venskab, Carl Peter Ulriks Overkammerherre, Brockdorff, sagdes at nære for ham. I 1759 gjorde han Bekendtskab med Tuxen, som blev hans Ven;[1]) fra 1762 var han bosat i Danmark, hvor han købte og solgte Godser, hvad han ikke altid var rigtig heldig med. Fra Partikulærkassen havde han en Pension, der i 1766 steg fra 400 Rdlr. til 800 Rdlr., for i 1769 at gaa ned til 500 Rdlr.[2]) I Struensee-Tiden blev den helt strøget, og samme Skæbne truede ogsaa Tuxen, der henvendte sig til Rantzau-Ascheberg efter Beringskjolds Raad, som kendte Greven fra dennes mislykkede Sendelse til Rusland 1762.[3]) Greven raadede ham til at indsende en Promemoria til Struensee. Det gjorde han, og den almægtige Minister gav ham mange gode Løfter og sagde ham mange smigrende Ord.

Grev Rantzau viste Tuxen megen Fortrolighed og »havde en lang Samtale med mig om sin egen Person, og det med Taarer i Øjnene og tvang mig til at skrive til min Svoger og Panin[4]) og sagde mig mange Smigrerier med sin bekendte flux de bouche«. I sit Brev til Panin udtaler Tuxen sin Kærlighed til det store Rusland og sin Beundring for dets endnu større Herskerinde, hvem han saa inderlig gerne vilde kunne kalde sin Beskytterinde og Velgørerinde; han kunde trygt sige om sig selv, at han trofast havde virket for Rusland, saa vidt Hensynet til eget Land tillod det; alt for 8—9 Aar siden havde han maattet lide, fordi han havde udbredt denne udmærkede Regentindes Ros; han vilde være uendelig lykkelig, hvis han havde kunnet føje blot en Gnist til den Glorie, der omgav hende. Han slutter med at anbefale sine 2 Sønner og udtaler Haabet om, at Ministeren nærer de samme Følelser for ham og hans Familie som i 1747—1748, da han var Gesandt i København. Brevet til Svogeren er langt udførligere; det begynder med Jeremiader over Fru Tuxens Svagelighed og hans egne økonomiske Vanskeligheder, »da den bedste Konge, for at bringe Ligevægt i Finanserne, ser sig nødsaget til Reformer, hvis Følger faar alle dem til at ryste, som skal leve af Hoffets Vel-

[1]) Hist. Tidsskr. 5. I. S. 218.

[2]) Partikulærkassens Resolut.prot.

[3]) Hist. Tidsskr. 8. V. [2], S. 12 ff.

[4]) Brevene, der er afsendte 6. Apr. 1771, ligger i Afskr. i Indk. Sag. til Krpr. $^{6}/_{12}$ 88.

gerninger. Har skrevet til Grev R., han svarede mig venligt og forsikrede mig om sin Velvilje; jeg haaber, at jeg ikke behøver at udvandre og benytte mig af Deres og andre russiske Ministres Løfter«. Da han boede i Helsingør, vidste han ikke rigtig Besked med, hvad der foregik i Hovedstaden; under et Besøg derinde havde han hørt, at R.(antzau) var mindre gunstig stemt mod Rusland; men denne forsikrede »at det var en latterlig Paastand, ingen havde større Ærbødighed for Kejserinden end han; han nærede Hengivenhed for hende og Storfyrsten, der var udgaaet af det Oldenborgske Hus, og havde særlig Agtelse for Grev Panin, Hr. von Saldern og Dem, kære Broder, og alle russiske Ministre, der havde vist ham saa megen Venlighed. Han elskede det russiske Folk, han havde tjent i den russiske Hær[1]) og kendte alt det gode, hvortil denne Nation var i Stand; en Alliance med Rusland var til største Ære og Fordel for vort Land«. Greven udtalte fremdeles, at hvis han kunde tale et Par Timer med Grev Panin, med Olsufiew eller en anden akkrediteret Minister, vilde han kunde bringe Sagen videre til Fordel for begge Hoffer, end andre ved lange Forhandlinger. »Det var Meningen af hans Ord; De véd, hvor glimrende han taler; hans Ord, hans Minespil, hans Stemme, alt vidnede om Renhed og Overbevisning. Han erklærede, at hvis han fik den Lykke at se vor Konge i Besiddelse af Holsten, vilde han, selv om Kejserinden forlangte ham fjærnet fra Hoffet og Forretningerne, med Glæde bringe dette Offer, ja endog forlade sit Fædreland og bosætte sig, hvor hun ønskede det, uden anden Løn end Bevidstheden om at have gjort sin Konge og sit Land lykkeligt og tilvejebragt evig Harmoni mellem begge Hoffer«.

Ved sin Forbindelse med Beringskjold og Rantzau-Ascheberg kunde Tuxen let være bleven draget ind i Sammensværgelsen mod Struensee; han fortæller da ogsaa, at Beringskjold allerede i Marts 1771 søgte at vinde ham, men at han i Betragtning af Beringskjolds hidsige og voldsomme Karakter ikke vilde have med den Sag at gøre; derimod lod han gennem General Hauch Enkedronningen faa lidt at vide om, hvad der var i Gærde. I Begivenhederne i Januar 1772 tog Tuxen altsaa ikke aktiv Del, men han fulgte dem som en stærkt interesseret Tilskuer. Til sin Efterfølger som Notarius publicus, Justitsraad Schmidt, skrev han paa Opfordring den 1. Juni et længere Brev, hvori han udførlig skildrede Caroline Mathildes Afrejse fra Helsingør, og hvad dermed stod i Forbindelse.[2]) Tuxen saa sig imidlertid i Stand til ikke blot at sende Efterretninger fra den By, hvori han boede; han havde

[1]) Rantzau deltog 1742 i Felttoget mod Sverig.
[2]) Hist. Tidsskr. 4, II. S. 818—825.

ogsaa skaffet sig gode Forbindelser i Sverig; han paastaar, at det var ham, der bragte den første Efterretning om Gustav III' Statskup 11. Aug. 1772, og samme Aar sendte han Regeringen en Del Oplysninger om Stemninger og Tilstande i Norge, særlig om Normændenes Holdning overfor Svenskerne. En ny Velynder havde han fundet i Guldberg, hvem han gav en Fremstilling af sin Skæbne, idet han bad ham virke hen til, at hans ældste Søn og han selv fik de Pensioner, de havde mistet. Guldberg var overordentlig elskværdig, skaffede Palle Tuxen 300 Rdlr. om Aaret og gav Faderen gode Løfter, som kun delvis blev holdte; men han fandt alligevel i ham en trofast Tilhænger og en paalidelig Agent.

Beringskjold, der efter sine Bedrifter i Januar 1772 var bleven Kammerherre, fandt, at denne Belønning ikke stod i Forhold til hans Fortjenester; fuld af Bitterhed mod de nye Magthavere indlod han sig i Intriger mod dem, knyttede Forbindelser med Personligheder, der stod Caroline Mathilde nær, og forsvandt fra Landet, uden at nogen vidste, hvor han var draget hen; i denne Forlegenhed kom Tuxen Regeringen til Hjælp. »Jeg opdagede hans Opholdssted i Skaane; Glæden herover var stor; man overøste mig med Ros, præsenterede mig med de mest smigrende Talemaader for Arveprinsen og Enkedronningen, overøste mig med de naadigste Forsikringer, beklagede min fattige Tilstand, min ulykkelige Søn o. s. v., bad mig gøre alt muligt for at lokke Beringskjold over fra Skaane, hvad der endelig lykkedes mig efter mange Breve og 2—3 Rejser«. Beringskjold var rømmet fra Landet til Hamborg den 25. Juni 1773, og samme Aar begav han sig til Sverig, hvor han under et opdigtet Navn tog Ophold paa Biersgaard i Skaane hos Baron Nils Gyllenstierne;[1]) selv Folkene paa Gaarden vidste ikke, hvem han var. I sin store Biografi af Magnus Beringskjold[2]) siger Joh. Grundtvig, at man ikke véd, naar han kom til Biersgaard, da det første bevarede Brev fra ham til General Eickstedt er af 10. Novbr. 1774, men at han selv senere har forklaret, at han kom dertil i Sommeren 1773.[3]) Dette er sikkert ogsaa rigtigt; af et Brev fra Tuxen til Guldberg af 23. Marts 1774[4]) fremgaar det tydeligt nok, at baade denne og Eickstedt forlængst vidste Besked om Beringskjolds Opholdssted. Tuxen havde skrevet til Vennen, at Generalen havde talt om ham »med megen Venskab, Retsindighed og Ædelmodighed, fuld af Bekymringer over, at han ej vilde følge sine gode Venners Raad«. Til sidst fulgte han dem dog, og den 14. Septbr. 1775 skænkede Kongen ham sin Tilgivelse for hans Røm-

[1]) F. $^{10}/_{6}$ 1710, d. $^{22}/_{1}$ 1791.
[2]) Hist. Tidsskr. 5. 1. S. 116—238.
[3]) S. 217.
[4]) I Arkivet paa Bregentved.

ning, gengav ham Kammerherreværdigheden, som han havde mistet ved sin Flugt, og gav ham Lov til at tage sit mønske Gods i Besiddelse. Det gik nu godt i nogle Aar, men han kunde i Længden ikke holde sig rolig; paa Angivelsen om, at han omgikkes med højforræderske Planer, blev han den 6. Juni 1781 arresteret i Næstved og paa meget svage Indicier dømt til at holdes i Forvaring Resten af sin Levetid. At Vennen Tuxen stadig har holdt Øje med ham og vel ogsaa har holdt Hoffet underrettet om hans Færd, fremgaar tydelig nok af hans Hjærtesuk over, at han »ej har profiteret andet end Bagvaskelse og ilde Omtale, da den stakkels Mand for et Par Aar siden blev paa saa slet en Maade arresteret i Næstved«.

Med Belønningen gik det kun saa som saa. Den 1. Juni 1773 afsluttedes Mageskiftetraktaten mellem Christian VII og Storfyrst Paul; den Sag, som Tuxen i 30 Aar havde kæmpet for, var ført lykkelig til Ende; rigtignok havde han i de senere Tider haft mindre med den at gøre; men, som Grev Moltke, den tidligere Overhofmarskalk, sagde til ham, ingen havde saa længe og i saa høj Grad været beskæftiget med den som de to.[1]) Det var jo lovet ham saa mange Gange, at, naar Sagen var bragt til en god Afslutning, skulde Lønnen ikke udeblive, og nu havde han tilmed indlagt sig saa megen Ære i den Beringskjoldske Sag; den kom da ogsaa, men svarede ikke til Forventningerne; en Gang fik han 200, en anden Gang 600 Rdlr., og tilsidst fik han Embedet som Kæmmererer ved Øresundstolden; Bestallingen var af 20. Decbr. 1773,[2]) og det blev betydet ham, at dette var den eneste Maade, hvorpaa man kunde erstatte ham den Pension, han havde mistet. Ved Arveprinsens Bryllup 31. Oktbr. 1774 fik han Tilbud om Konferensraads Rang, som han afslog, og i 1775 fik han, som omtalt, Generalmajors Tittel. Men han var ikke tilfreds; han betragtede sig selv som den egentlige Ophavsmand til Mageskiftetraktaten, klagede over brudte Løfter og daarlig Behandling, gjorde endog Forsøg paa at faa sit Forhold undersøgt; »men herpaa svarede man mig: Nej, kære Ven! det maa De ikke tænke paa; det er umuligt, hvor falder De paa det? Sagen har jo længe været Hoffet og Ministeren bekendt; jeg beder Dem afstaa derfra«. Træt og mismodig indgav han i 1783 en Ansøgning om Afsked; men den blev afslaaet. Skønt Høegh-Guldberg ikke havde gjort saa overvættes meget for ham, sørgede han dog oprigtigt over hans Fald 14. April 1784.

Selvfølgelig forsøgte Tuxen, som saa ofte tilforn, sin Lykke hos de nye Magthavere. A. P. Bernstorff kendte han jo fra tidligere Tid, og til ham indsendte han da i 1786 den udførlige Levneds-

---

[1]) Tuxen til Guldberg $^{23}/_{3}$ 1774.

[2]) Dsk. Exped. prot. 1773—1776.

beskrivelse, som har været Hovedkilden til nærværende Arbejde; Bernstorff svarede ham meget elskværdigt, men der skete ellers ikke noget. Den 15. Februar 1788 indsendte han da en længere Memorial til Kongen, hvori han mindede om sine Fortjenester af Ordningen af Forholdet til Rusland; da alt Haab nu var ude, og han var nær de 76 Aar, bad han kun om, »at min Afsked i Naade maa vorde allernaadigst gratis udfærdiget og desuden om muligt anført, at jeg herefter maa i Pension beholde det, som jeg hidtil ved Partikulær- og Zahlkammeret som Vartpenge har oppebaaret, og som efter 3 Kongers Resolution allernaadigst er bevilget«. I en Supplik til Kronprinsen af samme Datum skildrede han i ret moderate Udtryk sine Fortjenester. Fra Bernstorff fik han et »meget graciøst Brev«, hvori han lovede ham den ønskede Afsked og endvidere udtalte: »Alle, der kender Deres Fortjenester, gør sig en Glæde af at yde Dem Retfærdighed, og til dem hører jeg«.

Endnu en Gang henvendte Tuxen sig til Kronprinsen,[1]) skildrede sin kranke Lykke og udtalte: »Nu er mit Navn, som Højsalig Kong Frederik V af egen Drift befalede mig at anlægge..., det eneste, jeg har at efterlade mine Børn. Selv er jeg udlevet og beder om intet for mig selv undtagen E. Kgl. Højheds specielle Naade og Protektion i den føje Tid, jeg har tilbage, og Højstsammes uskatterlige Kontinuation efter min Død for min udsotede Kone, min opofrede ældste Søn, saa vel som min Yngste, Louis Tuxen...«. Denne Søn var Lyspunktet i Christian Tuxens triste Alderdom; det Embede, han i en ung Alder fik, var særdeles indbringende; han giftede sig 8. Decbr. 1776, kort efter at have tiltraadt det, med den 21-aarige Elisabeth v. Klingfelt;[2]) i 1780 var han en ganske kort Tid ansat ved det lille russiske Hof i Horsens;[3]) ellers forblev han i Helsingør til sin Død 21. Jan. 1828. Allerede i 1789 blev han Admiralitetsretsraad med Rang som Generalkrigskommissær. I Ægteskabet fødtes 6 Børn, deraf 5 skønne Døtre, men kun de 3 ældste var fødte inden Bedstefaderens Død; Parret var barnløst i de første 11 Aar af deres Ægteskab. Palle Tuxen »slap endelig paa en Maade, der endnu faar mit Hjerte til at bløde, udaf dette for ham saa ulykkelige store Rige. Gud ved, hvorfor det maatte gaa saaledes? Vi har derved mistet Sundhed, Munterhed og Glæde«. Hvornaar Hjemkomsten fandt Sted, skriver Faderen

[1]) Supplik af 6. Decbr. 1788.

[2]) F. $^{5}/_{11}$ 1755 i Stockholm, d. $^{17}/_{8}$ 1819 i Helsingør. Datter af Ob. Claës Göran v. K. og Benedicte Catharina Ulfsparre; hun var $^{31}/_{7}$ 1770, knap 15 Aar gammel, bleven gift med Købmand Dan. Müller i Stockholm, fra hvem hun blev skilt. Admiralinde Müller siger, at det var med Swedenborgs Hjælp; men det er næppe rigtigt.

[3]) H. E. Friis: Det russiske Fyrstehof i Horsens 1780—1807. S. 99, 105, 118, 128.

ikke, men 1780 fik han Tilladelse til at »hensætte« Sønnen paa Christiansø, og 1. Juli 1790 døde han i Rønne, 2 Aar før Faderen; »den opofrede« kom saaledes ikke til at trænge til Kronprinsens Naade. Tuxens eneste Datter var allerede død 9. Marts 1775, kun 30 Aar gammel.

Endnu i 1788, det urolige Aar, blev Tuxen af Grev Bernstorff opfordret til at skaffe Efterretninger om Gustav III' Rustninger; men den 75-aarige Mand synes dog ikke at have indladt sig derpaa. Hans Hjem kan ikke have været særlig hyggeligt; hans Indtægter var smaa, og hans Hustru hysterisk; hun gjorde Dag til Nat, stod først op Kl. 6 E. M., spiste til Middag og modtog Visitter; hun var meget musikalsk, og i sit 70. Aar skal hun endnu have udmærket sig som Koloratursangerinde. Den 8. Marts 1791 fejrede Louis de Tuxen i Helsingørs berømte Klub sine Forældres Guldbryllup, »og da maatte hun vise sig paa en for hende usædvanlig Tid«.[1]) Et Aar efter, 15. Maj, døde Christian de Tuxen og blev den 18. Maj bisat fra Mariekirken i Helsingør; hans Hustru overlevede ham til 27. Marts 1796.

»Min Bedstefader var Swedenborgianer, som man kaldte og endnu kalder det«, hedder det i Admiralinde Müllers Optegnelser, »min Fader formodentlig ogsaa, hvilket bragte en Forening af Overtro og Rationalisme ind i min Familie, der just ikke var god for den opvoksende Ungdom«. Sandheden er, at Christian de Tuxen var en af Emanuel Swedenborgs mest fremstaaende Tilhængere, der har kendt Mesteren personlig og fortalt en hel Del om deres Samvær. Man kan ikke undgaa at støde paa hans Navn i enhver nogenlunde udførlig Levnedsskildring af den berømte Mystiker.[2])

Paa sine hyppige Rejser til Amsterdam og London, hvor hans Bøger blev trykte, passerede Swedenborg Sundet og blev af og til liggende flere Dage uden for Helsingør. Den svenske Konsul tog sig da af den berømte Rejsende, og Tuxen fortæller, at han under

---

[1]) Admiralinde Müllers Optegnelser.

[2]) Se f. Ex. Eug. Sierke: Schwärmer und Schwindler zu Ende d. 18. Jahrhunderts, Leipzig 1874, Dr. E. A. G. Kleen: Swedenborg, Stockholm 1917—1920, og først og fremmest R. L. Tafel: Documents concerning Swedenborg, London 1875—1890, hvor alt, hvad Chr. Tuxen har meddelt om sit Forhold til Swedenborg, er optrykt. Det er denne Kilde, der vil blive anvendt i det følgende. Admiralinde Müller beklager, at hendes Farfaders Papirer efter hendes Faders Død blev sendte til Biskop Münter; dennes Papirer fordeltes mellem Rigsarkivet, Det kgl. Bibl., Univ. Bibl. og Frimurerlogen, men intet af disse Steder er der fundet noget om Tuxens Forhold til Swedenborg. Det maa bemærkes, at Tuxens Optegnelser stammer fra 1790; han var dengang 77 Aar gammel, og Swedenborg var død for 18 Aar siden.

et Besøg i Byen havde udtalt, at Carl XII i det andet Liv nærede samme Følelser som i det forrige. En anden Gang havde Konsul Kryger indbudt en Del Herrer af Byens bedste Selskab til Middag sammen med Swedenborg; da Stemningen var noget trykket, og Konversationen ikke rigtig vilde komme i Gang, spurgte Kryger, om han havde set Christian VI efter hans Død, der var indtruffet Aaret i Forvejen.[1]) Swedenborg svarede, at, da han første Gang saa ham i den anden Verden, var han ledsaget af en Prælat, der ydmygt bad ham om Tilgivelse, fordi han ved sine Raad havde vildført ham; da Kryger gjorde ham opmærksom paa, at en Søn af nævnte Biskop var med i Selskabet, svarede Swedenborg: »Det kan gerne være, men sandt er det.« Tuxen, der havde gjort sig bekendt med Swedenborgs Skrifter og følt sig stærkt grebet af hans Lære, brændte af Længsel efter at gøre Bekendtskab med ham, og i 1768 fik han Lejlighed dertil. Den svenske Generalkonsul, Peder Rahling, meddelte ham en Dag gennem sin Nevø, at Assessor Swedenborg spiste til Middag hos ham sammen med Skibskaptajnen; han maatte skynde sig, hvis han vilde træffe ham, da Vinden var god. Tuxen ilede da hen til Rahling og blev præsenteret for Gæsten, som sagde: »Spørg mig om, hvad De vil, jeg skal nok svare«; jeg spurgte da, om Beretningen om, hvad der var foregaaet mellem ham og Dronningen af Sverig var sand; han svarede: »Fortæl mig, hvad De véd; jeg skal korrigere«. Da Tuxen mente, at det vilde gaa hurtigere, naar han selv fortalte, berettede han, hvorledes Dronning Ulrika af Sverig havde bedt ham sætte sig i Forbindelse med hendes afdøde Broder, Prins August Vilhelm, og hvorledes han havde udført denne Kommission.[2]) Tuxen spurgte nu, om han havde set den nylig afdøde Konge Frederik V, og i Generalkonsulens og Kaptajnens Nærværelse svarede han, at han havde set ham, og at han var meget lykkelig ligesom de andre Konger af det Oldenborgske Hus; derimod var de svenske Konger mere uheldigt stillede, flere af dem gik det ret daarligt; men ingen gik det bedre end Kejserinde Elisabeth af Rusland. Med alle sine

---

[1]) Christian VI døde i 1646, og dengang var der ingen i Sverig, der kendte noget til Swedenborgs Omgang med Aanderne. R. Tafel antager derfor, at Tuxen har ment Frederik V, og at Begivenheden maa have fundet Sted i 1767; men i det Aar forlod Swedenborg ikke Sverig, og i Løbet af samme Aar døde Konsul Kryger; i alle Tilfælde blev der da udnævnt en ny Konsul (Tyske Kancellis Promemoria $^{21}/_{1}$ 67). Da Frederik V næppe har været særligt under Gejstlighedens Indflydelse, maa det snarere antages, at Tuxen har husket galt med Hensyn til Aaret, og at det virkelig er Chr. VI, der er ment. Besøget kan have fundet Sted i 1762 eller 1765; der skulde altsaa have staaet »nogle Aar« og ikke »Aaret«.

[2]) Den udførlige Fremstilling er trykt hos Tafel som Dokument 274 A og hos Klee S. 483 ff.

Fejl havde hun et godt Hjærte; lad, som hun var, gad hun ikke læse de Sager igennem, der forelagdes hende, men saa bad hun til Gengæld Vorherre saa inderligt om Tilgivelse, hvis hun ved at underskrive Sager, som hun ikke havde sat sig ind i, kom til at gøre nogen Uret.[1]) Herefter tog Swedenborg Afsked og gik om Bord.[2])

I Begyndelsen af Oktober 1769 kom Swedenborg tilbage til Stockholm. Under hans Fraværelse var der af forskellige Medlemmer af den svenske Gejstlighed fremsat den Mening, at det vilde være heldigt, om hans Lære blev officielt bekæmpet som stridende mod Lutherdommen; et Par göteborgske Lektorer havde nemlig udgivet Skrifter, hvoraf det fremgik, at de hyldede Swedenborg. I September 1768 blev der holdt et Møde i Göteborg, hvor Bølgerne gik højt; men nogen objektiv Undersøgelse blev der ikke foretaget; et Referat af Forhandlingerne, hvor der faldt mange skarpe Udtalelser, blev trykt, men Majoriteten i Konsistoriet erklærede sig inkompetent til at optræde som Højesteret i teologiske Sager.[3]) Tuxen var den første, der gjorde Swedenborg opmærksom paa de trykte Referater fra Göteborg i et Brev af 4. Marts 1770, som Løjtnant Louis de Tuxen overbragte ham, og som Svar fik han et udførligt Brev af 1. Maj, det eneste han har faaet fra Mesteren.[4]) Heri giver Swedenborg en udførlig Fremstilling af det Angreb, der var rettet mod hans Lære; han havde taget det hele med stor Ro i Forvisning om, at Regering og Rigsdag var enige om, at hans Person ikke maatte røres; Enden paa Sagen blev, at Justitskansleren, efter at der var indhentet en Mængde Erklæringer, og efter at Spørgsmaalet var bleven drøftet i flere Møder i Gehejmeraadet, tilstillede Konsistoriet i Göteborg en Skrivelse, som ikke var imod Swedenborg. Denne bad Tuxen tilstille Grev Bernstorff (vistnok Andreas Peter Bernstorff) og Grev Thott Kopier af hans Brev, for at de kunde se, hvorledes Sagen stod; de trykte Referater, der vrimlede af Skældsord, maatte ikke forstyrre den gode Mening, de hidtil havde haft om ham. Brevet slutter saaledes: »I Juni Maaned rejser jeg til Amsterdam for at udgive den nye Kirkes Universalteologi; bliver

---

[1]) Trykt bl. a. hos Siercke S. 19 f., hos Tafel S. 432.

[2]) Dette Møde har ganske sikkert fundet Sted i Foraaret 1768. Den 16. Marts d. A. fik Postkommissær Peder Rahling Exekvatur som svensk Generalkonsul i Helsingør (Geh. Registraturen).

[3]) Tafel B. II. S. 282 ff.

[4]) Aftrykt hos Tafel B. II. S. 370 ff. I et Brev til Kongen af Sverig af $^{10}/_{5}$ 1770 skriver Swedenborg, at han intet havde kendt til den store Staahej i Göteborg, før han fik Besked derom af en Generalkrigskommissær i Helsingør og en Ven i Stockholm.

Skibet liggende nogen Tid ved Helsingør, skal jeg have den Glæde at besøge Dem og ønske Dem med Hustru og Børn al aandelig Velfærd.«

I Juni 1770 blev det da meddelt Tuxen, at Swedenborgs Skib paa Grund af Modvind havde maattet ankre i Sundet; han tog en Baad, sejlede ud til Skibet og blev af Kaptajnen ført ned i Kahytten; her sad Assessoren i Slobrok med Albuerne støttede paa Bordet og med Hovedet i Hænderne; Ansigtet var vendt mod Døren, hans Øjne var aabne og vidt opspilede. »Jeg var dum nok til at tiltale ham; han kom til sig selv (thi han var, som hans Stilling udviste, virkelig i Extase), han rejste sig noget forvirret, traadte et Par Skridt frem fra Bordet med en paafaldende usikker Holdning, der gav sig et tydeligt Udtryk i hans Minespil og Gebærder, han kom helt til sig selv, bød mig Velkommen og spurgte, hvor jeg kom fra.« Tuxen bad ham nu om Æren af et Besøg; han tog med Glæde mod Indbydelsen, klædte sig om med en Hastighed, som om han havde været 28 og ikke 82 Aar gammel og fulgte med til Helsingør. Da Fru Tuxen bad ham undskylde, om ikke alt var i den Orden, som det burde være, da hun i mange Aar havde været svagelig, kyssede han hendes Haand og sagde, at hun skulde give sig Gud i Vold, saa blev hun nok rask. Han fortalte, at han for 12 Aar siden havde haft en meget svag Mave og kun kunnet nyde Kaffe og Tvebakker (!). Der blev talt om den göteborgske Sag og om Kong Adolf Frederiks venskabelige Holdning, og der blev vekslet adskillige Ord om Læren; Tuxen klagede over at han ikke kunde abstrahere fra Tid og Rum, og Swedenborg indrømmede, at det ogsaa havde faldet ham vanskeligt; han kom ind paa en lang Forklaring; men den blev afbrudt af en Visit, han skulde aflægge i Byen. Da han kom tilbage, beklagede Tuxen, at han ikke havde andet Selskab at byde paa end en svagelig Kone, sin unge Datter og et Par af hendes Veninder; men den galante Olding svarede: »Det er jo netop udmærket, jeg har altid elsket Dameselskab.« I en spøgefuld Tone spurgte Tuxen, om han aldrig havde været gift; han svarede, at han havde været paa Vej dertil; Carl XII havde opfordret Polhem til at give ham en af sine Døtre, men hun vilde ikke have ham[1]). Tuxen blev lidt flov, men da Swedenborg sagde, at han kunde spørge om, hvad han vilde, spurgte han,

[1]) Den berømte svenske Ingeniør Christopher Polhem (f. 1661, d. 1751) havde af Carl XII faaet den Opgave at tilvejebringe en Vandvej mellem Kattegat og Østersøen; men Kongens Død hindrede Gennemførelsen af Arbejdet, som allerede var paabegyndt. Swedenborg, der oprindelig var Ingeniør, var af Kongen ansat som Polhems Medhjælper; i 1718 transporterede de en Del af den svenske Skærgaardsflaade paa Ruller over Land fra Strømstad til Iddefjord.

om han aldrig havde bukket under for Fristelser; han svarede da, at han i sin Ungdom havde haft en Mætresse i Italien.[1])

»Der blev nu en lille Pause; hans Øje faldt paa et Clavecin, han spurgte, om vi holdt af Musik; jeg svarede, at det gjorde vi alle, og at min Kone havde spillet meget; hun havde en smuk Stemme, maaske bedre end nogen i Danmark; flere, der havde hørt de bedste Sangerinder i Frankrig, England og Italien, havde forsikret det; ogsaa min Datter spillede godt. Paa Swedenborgs Anmodning spillede hun en meget vanskelig Sonate; han sagde: brava! meget smukt; saa spillede hun en anden af Ruttini; da hun havde spillet et Par Minutter, sagde han: den er af en Italiener; det var den første ikke. Da hun var færdig, applauderede han livligt og spurgte, om hun ogsaa sang; hun sagde, at hun holdt af at synge, men at hendes Stemme ikke var videre god; hun var dog villig til at synge sammen med sin Moder. De sang saa et Par italienske Duetter og nogle franske Sange til Fru Tuxens Akkompagnement; Swedenborg roste hendes Anslag og smukke Stemme, som hun trods sin Svagelighed havde bevaret.«

Da Musikken var forbi, faldt Talen paa Aandeverdenen, og Tuxen spurgte, om Aander fra den anden Verden havde været til Stede, da hans Hustru og Datter sang; Swedenborg havde jo skrevet, at ethvert Menneske til enhver Tid var omgivet af gode og onde Aander. »Jo vist«, svarede han, »og da jeg spurgte om, hvem det var, og om jeg havde kendt dem, svarede han: »Det var den danske Kongefamilie«, og nævnede Christian VI, Sophie Magdalene og Frederik V, som gennem hans Øjne og Øren havde set og hørt det hele; jeg mindes ikke nøje, om han nævnede den afdøde, højt elskede Dronning Louise«. Hertil skal bemærkes, at Sophie Magdalene endnu levede i 1770; hun døde først Aaret efter. Tuxen spurgte, om der i Sverig var nogle, der yndede hans Lære; han svarede, at han kun havde faa Tilhængere og nævnede nogle Bisper og Rigsraader, bl. a. Grev Anders v. Höpken.[2]) Efter at have drukket Kaffe tog Swedenborg Afsked. Tuxen fulgte ham om Bord, hvorefter de skiltes for bestandigt. »Dette er alt, hvad der er passeret mellem os, og deraf maa min kære Ven (Aug. Nordensköld) trykke,

---

[1]) Denne Udtalelse er faldet troende Swedenborgianere svært for Brystet; man beraaber sig paa, at Tuxen var 77 Aar gammel, da han sendte Aug. Nordensköld Skildringen af sit Møde med Swedenborg, der nu laa 20 Aar tilbage i Tiden; man anker over, at Originalen ikke kendes; man finder det urimeligt, at Tuxen skulde have talt om den Slags Ting i Damers Nærværelse, og endelig siges det, at Swedenborg var 50 Aar gammel, da han var i Italien for første Gang.

[2]) Anders Joh. Greve Höpken, f. $^{31}/_{3}$ 1712, d. $^{9}/_{5}$ 1789, berømt svensk Statsmand, Videnskabsakademiets Stifter, kaldet den svenske Tacitus.

hvad han vil, og udelade, hvad han anser for mindre vigtigt.« Saaledes slutter Tuxen sit Brev af 4. Maj 1790.

Swedenborg døde i London 29. Marts 1772; hans afsjælede Legeme førtes tilbage til Sverig og hviler nu i en prægtig Sarkofag i Upsala Domkirke. Hans Lære døde ikke med ham; den fik vel aldrig mange Tilhængere; men paa mangfoldige Steder — ogsaa i København — findes der endnu smaa swedenborgianske Menigheder. Tuxen sørgede dybt over Mesterens Død; han komponerede en Gravskrift, som lyder saaledes:

Swedenborg ferme et tranquille, à lui même rendu
Alla chercher au ciel le prix de sa vertu.

Han skal endogsaa, efter hvad R. Tafel meddeler,[1]) have forfattet et længere svensk Digt, der begynder saaledes:

»Du wittre Man, Du starcka Anda
Af Ålder och af Ära mätt,
Du lefde stilla, Ärbart, Rätt,
Och Dig i jordisk gräl ej blanda«

Synderlig poetisk er det hele ikke, skønt Grev A. Höpken i et Brev til Tuxen af 11. Maj 1772 udtaler sig rosende om det. Gennem den tidligere svenske Gesandt i København, Baron Carl Frederik v. Höpken,[2]) var Tuxen kommen i Forbindelse med dennes berømte Broder; han skrev til ham den 21. April 1772 og bad ham være hans og hans Hustrus Fører og for deres Saligheds Skyld sætte dem ind i Swedenborgs System. Allerede den 11. Maj besvarede Höpken Brevet, og indtil 1781 førte de en venskabelig Korrespondance, der dog aldrig fik noget stort Omfang.[3]) Fra 1782—1792 korresponderede Tuxen med C. F. Nordensköld,[4]) Grundlæggeren af Exegetic Philantropic Society i London; hans sidste Brev er af 26. Marts 1792 og er fuldt af Klager over hans Lidelser; han døde 15. Maj samme Aar. I et af Tuxens Breve hedder det: »Jeg skal sende Deres Broder[5]) en kort Beskrivelse af mit Samvær med Swedenborg, en Afskrift af det eneste Brev, jeg har faaet fra ham, Afskrift af hans Brev til Kongen af Sverig og af andre Dokumenter, som Swedenborg selv har givet mig, samt af de 5 mærkelige Breve, Höpken skrev til mig. Deres Broder vil oversætte dem paa Engelsk og anbringe dem i et Ugeskrift om Swedenborgianismen, som skal udgives i London.« Det var altsaa i »New Jerusalem Magazine«, at Beretningen om Tuxens Forhold til Sweden-

[1]) B. III. S. 1157. Aftrykt i sin Helhed med Originalens Retskrivning.
[2]) F. $^{19}/_{8}$ 1713, d. $^{12}/_{10}$ 1778; fra 1744—1748 Ges. i Kbh.
[3]) Der er bevaret 5 Breve, aftrykte hos R. Tafel B. II. S. 405—417
[4]) Carl Fr. N., f. $^{30}/_{3}$ 1756, d. 1828.
[5]) August N., f. $^{6}/_{3}$ 1654, d. 1792.

borg blev publiceret; det fandt Sted i 1790; han levede endnu dengang, har sikkert læst Bladet og har kunnet protestere, hvis Referatet var urigtigt. C. F. Nordensköld skriver om Tuxen: »Han er en dygtig og elskværdig Mand, men han maa lide meget: I under en hysterisk Kone, II af for smaa Indkomster, III af Verden, fordi han har antaget den Nye Kirkes Religion«. De 10 bevarede Breve fra Tuxen til Nordensköld vidner baade om Dygtighed og om Elskværdighed; i et af dem omtaler han Swedenborg som »Vor Velgører, ikke blot vor, men alle deres, der alvorlig beskæftiger sig med deres Skæbne efter Døden. Jeg takker Herren, Himlens Gud, for at have ladet mig gøre Bekendtskab med denne store Mand og hans Skrifter; det er den største Velsignelse, der er bleven mig til Del i mit Liv, og den vil bidrage til at faa mig til at arbejde paa min Frelse«.

Skønt Christan de Tuxen fra sin Ungdom til sin Død levede under et haardt økonomisk Tryk, forpint af Familiesorger; skønt hans Haandtering ikke var den allerfineste, og skønt de Veje, han maatte gaa, ofte var dunkle og krogede, bevarede han dog en hel Del Idealitet. Naar man har gjort Bekendtskab med hans Forhold til Swedenborgianismen, ser man paa ham med mildere Øjne; det kan gerne være, at han har troet, at Vorherre har synes godt om den Maade, hvorpaa han tjente sit Fædreland, og at han som en anden Abraham har udført en Gud velbehagelig Handling ved at »opofre« sin ældste Søn. Den Velvilje, mange af Tidens bedste Mænd som Poul Løvenørn, Bernstorff'erne, A. G. Moltke, Høegh-Guldberg, Brødrene Höpken, Brødrene Nordensköld og først og fremmest Emanuel Swedenborg viste ham, tyder paa, at Bunden i ham, trods alt, har været god, og at hans Personlighed har været vindende.
